

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

SOTSIAALSETE KIHTIDE REPRESENTATSIOON
EESTI PÄEVALEHES 2002. JA 2006. AASTAL

Bakalaureusetöö

Kadri Talvistu
Juhendaja: Ragne Kõuts- Klemm (MA)

Tartu
2008

Sisukord

SISSEJUHATUS	3
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	5
1.1. Sotsiaalse kihistumise mõiste ja kihistumine Eestis	5
1.2. Sotsiaalse kihistumise uurimine Eestis	7
1.3. Sotsiaalse kihistumise representatsioon meedias	10
1.4. Uurimisküsimused	12
2. KASUTATUD UURIMISMEETODID JA VALIM	15
2.1. Kihi tunnuste ilmnemine artiklis	18
3. ANALÜÜSI OSA	23
3.1. Tulemuste esitus	23
3.1.1. Sotsiaalsete kihtide representatsioon Eesti Päevalehes 2002. a	23
3.1.2. Sotsiaalsete kihtide representatsioon Eesti Päevalehes 2006. a	28
3.1.3. Sotsiaalsete kihtide representeerimistunnuste kokkuvõte	34
3.1.4. Analüüsitud aastate kokkuvõtlik võrdlus	37
3.2. Järeldused ja diskussioon	39
KOKKUVÕTE	44
SUMMARY	46
KASUTATUD KIRJANDUS	48
LISAD	
Analüüsitud artiklite nimekiri	50

Sissejuhatus

Antud bakalaureusetöö teemaks on sotsiaalsete kihtide representatsioon Eesti Päevalehes 2002. ja 2006. aastal.

Sotsiaalse kihistumisega kaasnevad probleemid on tekitanud Eestis nii teaduslikku kui ka poliitilist poleemikat. Sotsiaalteaduslikult on kihistumist vaadeldud pigem ühiskonna sidususe aspektist, kritiseerides ühtlasi poliitikaid, mis eri kihtide vahelise suure ebavõrdsuse tõttu on kaasa aidanud inimeste võimust võõrandumisele. Väiksema tähelepanu osaliseks on saanud uue sotsiaalse struktuuri kvalitatiivsed eripärad, erinevate kihtide lähem iseloomustus ning nende võrdlus (Lauristin, 2004).

Sotsiaalset kihistumist Eestis on varasemalt uuritud vaid elanikkonna küsitluste alusel. Viimane esinduslik uuring viidi läbi 2002./2003. aastal Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna eestvedamisel ning sellel põhinev stratifikatsiooni analüüs avaldati 2004. aastal kogumikus *Mina. Maailm. Meedia*. Meediat, täpsemalt trükiajakirjandust, pole varasemalt uurimisobjektina käsitletud. Ometi kujutab meedia endast sotsiaalse reaalsuse määramise esmast allikat ja kollektiivse identiteedi kõige laiemalt levinud väljendust (McQuail 2000: 4), olles seetõttu äärmiselt huvitav analüüsiobjekt ning võimaldades seega avada ka sotsiaalse kihistumise kvalitatiivseid eripärasid.

Käesolevas töös tuginetakse konstruktivistlikule lähenemisele meediale, mille järgi tekivad kõige olulisemad meedia mõjud tähenduste konstrueerimisel. „Neid konstruktsioone pakutakse süstemaatiliselt auditooriumile, kes neid seejärel teatud kooskõlastamise ja kokkusobitamise tulemusel liidab (või ei liida) oma personaalsete tähendusstruktuuridega, mis on sageli eelneva kollektiivse identifitseerumise kaudu kujunenud.“ (McQuail 2000: 377). Meedia ja auditooriumi vahel toimub interaktsioon, mille käigus auditooriumi liikmed kujundavad meedia poolt pakutud sümboolsete konstruktsioonide põhjal oma pildi sotsiaalsest reaalsusest ja oma kohast selles.

Bakalaureusetöö põhiprobleemiks on sotsiaalsete kihtide representatsioon eesti trükimeedias. Eelnevast lähtuvalt on eesmärgiks välja selgitada, kuidas on esindatud erinevad sotsiaalsed kihid ning milliste tunnuste kaudu need on konstrueeritud. Uurimismaterjaliks on 2002. ja 2006. aasta Eesti Päevalehe väljaanded. Aastakäikude valikul lähtuti Eesti lähikümneni sotsiaalpoliitilisest olukorrast. 2002. aasta sobib esindama sotsiaalselt ja majanduslikult kehvemat algusperioodi, 2006. aasta oli aga selgelt stabiilsem ning ühiskonna heaolu oli kõrgpunktis. Uurimismeetodina on kasutatud põhitud teooria ja kriitilise diskursusanalüüsi sümbioosi.

Töö esimeses osas, teoreetilistes ja empiirilistes lähtekohtades antakse esmalt kirjanduse ülevaade probleemi uuritusest ning selgitatakse kasutatavaid mõisteid. Seejärel esitatakse uurimisküsimused ja püstitatakse hüpoteesid neile vastamiseks. Töö teises osas tutvustatakse kasutatud metoodikat ning analüüsivat materjali. Töö kolmandas, analüüsi osas esitatakse tulemused mõlema aasta kohta eraldi, sellele järgneb järelduste ja diskussiooni osa. Uurimistöö lõpeb nii eesti- kui ka ingliskeelse kokkuvõttega.

1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1. Sotsiaalse kihistumise mõiste ja kihistumine Eestis

Kihistussüsteemid ehk stratifikatsioonisüsteemid tekivad inimeste paigutamisel erinevatesse kategooriatesse. Hessi jt (2000) järgi eksisteerib arenenud ühiskondades kolm kõrgelt hinnatud ressursi: võim, prestiiž ja omand. „Kõikides korilastest komplekssemates ühiskondades on need ressursid inimeste ja gruppide vahel ebavõrdselt jagunenud. Kuna inimesed erinevad omandatud ja omistatud staatuselt, hinnatakse neid erinevalt ja seetõttu kujuneb ühiskonnas sotsiaalne hierarhia“ (Hess et al. 2000: 111).

Sotsiaalseks hierarhiaks nimetatakse kõrgest madalani järjestatud sotsiaalsete staatuste kogumit. Kuna nii kõige rohkem kui ka kõige vähem soovitud tunnused on ühiskonnas suhteliselt haruldased, on staatushierarhiad üldiselt rombikujulised. Inimeste sotsiaalsel väärtusel põhinev astmeline staatuste kogum transformeerub sotsiaalsete ressurside kontrolli hierarhiliseks süsteemiks. Nõnda on stratifikatsioonisüsteemid nii ebavõrdsuse põhjus kui ka tagajärg (Hess et al. 2000).

Seega on ühiskonnas nii realselt mõõdetavaid hüvesid (palk, varanduslik seis) kui hinnangutel põhinevaid väärtusi (prestiiž), mis jagunevad sotsiaalsete gruppide ja nende liikmete vahel erinevalt ning ka erinevatel alustel. Sotsiaalse kihistumise mõiste on sotsiaalse hierarhiaga suhteliselt sarnane. Need mõisted eristuvad eelkõige staatika-dünaamika teljel ja on kasutatavad erinevates paradigmades. Kui sotsiaalsest hierarhiast rääkides peame silmas rühmade jagunemist teatud positsioonide redelil teatud ajahetkel, siis sotsiaalne kihistumine tähistab protsessi. See tähendab, et eeldatakse võimalust liikuda erinevate kihtide vahel. Ühtlasi on kihistumine seotud ühiskonna antud momendi seadumusega, mis on samuti ajas muutuv ning seega ka jagunemine kihtidesse.

Sotsiaalse kihistumise kirjeldamiseks võib kasutada erinevaid termineid, milles avaldub ka kihistumise määramise spetsiifilisuse aste, aga ka erinev paradigma, millega sama

nähtust kirjeldatakse: rikkad – vaesed; eliit – mass; kõrgklass – keskklass – alamklass; kõrgkiht – kõrgem keskkiht – keskkiht – madalam keskkiht – madalkiht.

Rääkides sotsiaalsest struktuurist, on siinkohal oluline eristada mõisteid „klass“ ja „kiht“. Esimene kuulub marksistliku mõjutusega käsitluste juurde, kus klassikuuluvus põhineb industriaalühiskonna majanduslikel suhetel, kaasajal ka tööalade ja ametipositsioonide ühiskondlikul staatusel. Teatud klassi kuulujaskond on seega suhteliselt homogeenne nii oma ressursside kui ka klassi- spetsiifiliste huvide tõttu. „Kihi“ mõistes on lisaks arvesse võetud nn mittemateriaalseid ressursse, kultuurilist ja sotsiaalset kapitali. Erinevalt klassist võib ühte kihti kuulujate tööhõive olla väga erinev. (Bergman & Joye 2001: 11-12). Selline mitmeid kihistumisaluseid sünteesiv lähenemine on aluseks võetud ka Mina. Maailm. Meedia. uuringu kihistumise analüüsil. Viimast käsitletakse põhjalikumalt alapeatükis 1.2.

Viimase kümne aasta jooksul on Eesti ühiskond teinud läbi jõudsa arengu. Kümneneditagust Eesti ühiskonda võiks kokkuvõtlikult iseloomustada järgmiselt. Kõigepealt 25 000–50 000 inimest, keda võis pidada rikasteks peredeks. Umbes 150 000 inimest kuulus leibkondadesse, kes said suhteliselt piisavalt palka ja kelles nähti tärkavat keskklassi. Aga 1,1 miljonit Eesti inimest elas oludes, kus rohkem kui pool igakuistest kuludest läks kahele sundtarbele: toidule ja eluasemele. (Salu 2008).

Veel aastatuhande alguses iseloomustas avalikkust kriitilisus ühiskonna toimimise ja arengu suhtes. Inimeste materiaalse võimaluste ja soovide, vajaduste vahel olid ikka veel suured lõhed. Erinevate uuringute põhjal (nt Mina. Maailm. Meedia. andmestik, aga ka SaarPoll või Emor – kahe viimase tulemusi leiab Internetist) võib öelda, et üldine eluga rahulolu tõusis pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga. Kolme aasta jooksul (2002 – 2005) toimusid Eesti avalikkuse häälestuses olulised positiivsed muutused just varasemalt kõige kriitilisemalt hinnatud heaolu ja sotsiaalse õigluse valdkondades. Üheks olulisemaks põhjuseks oli peale liitumist hoogustunud majanduskasv. Statistikaameti andmeil oli see 2006. aastal 12 protsenti, töötus alla kuue protsenti, riigi eelarve oli nelja

aasta jooksul kahekordistunud ja keskmine palk ulatas üle 600 euro piiri. Eesti majandus õitses, igapäevane elukvaliteet paranes jõudsalt ning sellega kaasnes rahulolu tõus.

Tuleb aga nentida, et selline areng on suhteliselt kiiresti ja eeskätt just majanduslikku polariseerumist süvendanud. Mõned ühiskonna rühmad saavad Eesti edust oluliselt vähem osa kui teised. Erinevused n-õ tipu ja põhja vahel on kasvanud mitmekordseks – seda nii statistika kui inimeste subjektiivsete arvamuste põhjal (Eesti üleminekuraskused. Sotsiaalne kihistumine 2008). Eurostati 2006. a andmete järgi ületas Eesti rikkaima viiendiku sissetulek vaeseimat 5,5 korda (Salu 2008). Sama aasta Eesti Inimarengu Aruandest ilmneb, et ligi kahe kolmandiku vastanute arvates sarnaneb ühiskonna sotsiaalne hierarhia väga elitaarsele mudelile (väikearvuline eliit tipus, vähene keskklass, põhimass madalamatel astmetel) või püramiidimudelile (väikesearvuline eliit tipus, rohkem inimesi keskmistel, aga kõige enam alumistel positsioonidel) (Kivirähk et al. 2007).

Eeltoodud ülevaatest ilmneb selgelt, et sotsiaalne kihistumine (ja nõnda ka sellega seonduvad probleemid) pole ühiskonnast kuhugi kadunud. Siiski on kihistumine eksisteerinud kõikides ühiskondades läbi inimkonna ajaloo, sellest ei ole ega saagi vaba olla ka Eesti ühiskond. Küsimus on aga pigem selles, kui ulatuslik on nimetatud nähtus, millised tagajärjed see kaasa toob ning kas, kes ja kuidas peaks mõjutama kihistumisprotsesse. Nendele küsimustele vastuste otsimine on seda enam õigustatud, et mitme demokraatia teoreetiku järgi (Dahl, Muller) on ressursside enamvähem võrdne jaotumine demokraatia funktsioneerimise eeltingimus.

1.2.Sotsiaalse kihistumise uurimine Eestis

Kihistumise mõõtmiseks on kasutusel väga palju erinevaid instrumente, mis enamasti tuginevad ametite hierarhial (vt Bergman & Joye 2001). Kuid sellistel ametite hierarhiatel põhinevatel kihistumise mudelitel esineb mitmeid puudusi. Näiteks ei võta need arvesse suurt osa elanikkonnast, kes on tööalaselt ebaselgema positsiooniga (nt pensionärid, töötud, kodused) (Bergman & Joye 2001: 44-45).

Kihistumist on Eestis uuritud kogu viimase kümnendi jooksul. Seejuures on kihistumist võimalik „mõõta“ kahe erineva kontseptsiooni alusel. Esimesel juhul määratakse inimesed kihtidesse nende reaalse sotsiaaldemograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnuste järgi (nt kogumik „Sotsiaalne ebavõrdsus. Social Inequality“, Statistikaamet 2005). Teisel juhul põhineb kihtimääramine inimese enda tunnetusel, seega küsitlute subjektiivsetel hinnangutel ja enese projitseerimisel ühiskondlikule „redelile“ (vt Lauristin 2004, Pettai 2002).

Antud bakalaureusetöö ülesehitamisel on aluseks võetud just viimast tüüpi uuringul põhinev kihistumisanalüüs. Mina. Maailm. Meedia. uuringus (vt Lauristin 2004) käsitleti kihtikuuluvushinnanguid kihistumise sotsiaalsete representatsioonidena, mille kujunemisel on teiste aspektide kõrval oluline roll meedia mõjul loodavatel ideoloogilistel tõlgenduskeemidel (teoreetiline käsitlus alapeatükis 1.3.). See võimaldab elanikkonna küsitlusega saadud tulemusi kohandada meedia sisuanalüüsi eripäradest lähtuvalt.

Statistikaamet jagab kogumikus „Sotsiaalne ebavõrdsus. Social Inequality“ (2005) rahvastiku sissetulekute alusel kvintiilideks. Eesti elanikkonna rikkaima ja vaeseima viiendiku sissetulek erines 2004. aastal ligikaudu kuus korda. Samuti ilmnid kvintiilide lõikes suured erinevused ka hariduses, tervises, sotsiaalses ja kultuurilises osalemises. Näiteks vaeseimasse viiendikku kuuluvate vanemate lastest astub pärast põhikooli lõpetamist gümnaasiumisse 57%, samas kui rikkaima viiendiku puhul 85%. Tervise ebavõrdsuse puhul olid tulemused ühesed: mida vaesem inimene on, seda halvem on tema tervis, seda harvem harrastab ta tervislikke eluviise ja seda rohkem takistusi kogeb ta arsti juurde pääsemisel. (Eesti kuulub Euroopa viie ebavõrdsema sissetulekuga riigi hulka. <http://www.stat.ee/18468>).

Nii Pettai (2002) kui Mina. Maailm. Meedia uuringu kihistumisanalüüsist ilmneb, et Eesti rahvastikku on võimalik jaotada viide kihti – kõrgkiht, kõrgem keskkiht, keskkiht, madalam keskkiht ja madalkiht.

Pettai (2002) märgib oma analüüsis, et inimeste subjektiivne hinnang oma positsioonile 10- pallisel sotsiaalmajandusliku hierarhia skaalal langeb paljuski kokku nende reaalse staatuse ja materiaalsete elutingimustega. „Valgekraed“, haritumad ja suurema sissetulekuga inimesed asetavad end kõrgemale positsioonile. Kihistumisstruktuur peegeldab ka inimeste turumajandusega kohandumisvõimet ülemineku perioodil. Nõnda iseloomustavadki kõrgkihti (10%) ja kõrgemat keskkihti (14%) edukas kohanemine turumajandusega ning kõrge sotsiaalmajanduslik positsioon. Turumajandusega keskmiselt kohandunud keskkihi (23%) sotsiaalmajanduslik olukord on rahuldav. Seevastu madalamasse keskkihti (22%) kuuluja on vaesusest väljarabelenud, turumajanduses enam- vähem toimetulev tüüp, kes ei hinda oma sotsiaalmajanduslikku staatust eriti kõrgelt. Muutustega halvasti kohandunud, madalaima sotsiaalmajandusliku staatusega ja vaevu toimetulevad moodustavad madalkihti (31%). (Pettai 2002: 123).

Mina. Maailm. Meedia. uuringu stratifikatsioonianalüüsis iseloomustab kõrgkihti kuulujaid väga kõrge sotsiaalne enesehinnang, väga hea kohandumus sotsiaalsete ja kultuuriliste muutustega ning aktiivne turumajandusliku ühiskonna võimaluste kasutamine. Kõrgem keskkiht on eelmisega võrreldes küll vähem optimistlik, nii enese kui ühiskonna hindamisel ettevaatlikum ja kriitilisem, kuid üldjoontes samuti muutustega rahul, heal elujärjel ning majanduslikult, sotsiaalselt ja kultuuriliselt aktiivne. Arvukaim, ühiskonna keskmist läbilõiget esindav keskkiht on suhteliselt ebastabiilse seisundi ja tagasihoidlike materiaalsete võimalustega. Oma koosseisult ning omadustelt väga kirjut kihti iseloomustavad siiski piisav aktiivsus ning kohanemisvõime. Madalamat keskkihti võib uuringu põhjal pidada üsna vastuoluliseks, kuna teda iseloomustavad kasinad materiaalsed võimalused ja madal tarbimisaktiivsus ning ettevõtlikkus, kuid suhteliselt suur kultuuriaktiivsus ja sotsiaalne kapital, mis mõnes aspektis ületab end keskkihti määratlenute oma. Madalkihti kuulujaid võib uuringu põhjal kirjeldada kui väikese sissetulekuga, sotsiaaltoetustest sõltuvaid, passiivseid, sageli ka vähese hariduse ja halva tervisega vanemaid inimesi. Nad on halvasti kohanenud kiiresti muutuva keskkonnaga, seetõttu tunnevad end ühiskonnas tõrjututena ning suhtuvad uutesse muutustesse väga kriitiliselt. (Lauristin 2004: 283- 284).

Üldtendentsina leidis Mina. Maailm. Meedia uuringu tulemusena kinnitust (oluline on silmas pidada, et tulemused põhinevad küsitletute subjektiivsetel hinnangutel), et kihistumise sotsiaalne representatsioon kujuneb eeskätt enese majandusväljal tarbijana positsioneerimise alusel.

1.3. Sotsiaalse kihistumise representatsioon meedias

Kuidas meedia inimeste sotsiaalse reaalsuse (ja sealhulgas ka sotsiaalsete kihtide) tajumist määrab, sõltub meedia vahendaja-rollist ning meedia ja ühiskonna suhete ning mõju vahekorrast. Kui võtta aluseks laiem kultuuriline lähenemisviis, nihkub rõhuasetus sellele, mida vahendatakse (konkreetsed tähendused) ning protsessile, millega tähendus antakse ja võetakse (tähistamine). (McQuail 2004).

Kriitiline kultuuriteooria (tuntuim esindaja S. Hall) käsitleb kultuuri (sh ka massimeediat) kui hulka teatud ühiskonna praktikaid, representatsioone, keeli ning tavasid, mis elu vormivad läbi jagatud *sotsiaalsete tähenduste*, millega me maailmast aru saame. Tähendusi (objektidele ja praktikatele) luuakse läbi märkide, põhiliselt läbi keele. (Korts & Kõuts- Klemm 2007)

Tähenduse loomist läbi keele võib teisiti nimetada ka representatsiooniks. Selles protsessis väljendub, kuidas maailm on sotsiaalselt konstrueeritud ja representeeritud tähenduslikul viisil meie jaoks ja meie poolt.

Tähenduse loomise protsessi keskmes on kaks (representatsiooni-) süsteemi. Esimene neist koosneb individuaalsetest mentaalsetest kujutluspiltidest, mille kaudu me nii oma sise- kui ka välismaailma tõlgendame ning arusaadavaks muudame. Need kontseptsioonid on erinevatel viisidel organiseeritud ja jaotatud, kuid me oskame nende vahel luua seoseid, neid omavahel eristada ning võrrelda. Nõnda moodustub individuaalne kontseptuaalne süsteem, millest sõltub, kuidas indiviid nähtusi mõistab või neile tähenduse annab. Samasse kultuuriruumi kuuluvatel inimestel on sellised süsteemid suhteliselt sarnased (jagatud kontseptsioonisüsteem), see tähendab, et nad tunnetavad ja

mõtestavad maailma üldjoontes ühte moodi (jagatud sotsiaalsed tähendused). (Hall 1997).

Selleks, et kontseptuaalsest süsteemist sõltuvaid arusaamu väljendada, vajame me märgisüsteeme. Keel (nii lingvistiliselt, pildiliselt, heliliselt) ongi seetõttu teine representatsioonisüsteem, mille kaudu me tähendusi konstrueerime ja edasi anname. (Hall 1997). Seetõttu ei saa keel olla tähenduste tekkimise neutraalne meedium, vaid kannab endas sotsiaalselt prevaleerivaid tundmuseid ja ideoloogiaid.

Lähtuvalt kriitilisest kultuurikesksest paradigmast on meedia puhul vaatluse all nii sõnumid kui ka publik. Meedia valiku ja läbielamise malle püütakse selgitada sügava ja kriitilise arusaamise kaudu sotsiaalsete gruppide tegelikust praktilisest kogemusest. Halli järgi esitavad tootjad meediateksti tähenduse teatud kindlas tõlgendusraamistikus ning vastuvõtjad dekodeerivad tähenduse vastavalt oma sotsiaalsete situatsioonide ja tõlgendusraamistike kohaselt. (McQuail 2004).

Eelnevale tuginedes võib öelda, et teatud sotsiaalse kihi representatsioon meedias on sellele kihile „tähenduse“ andmine läbi individuaalsete või ühiskondlike kontseptsioonisüsteemide, mis leiavad väljendust vastavate märkide (keeles) kaudu. Meediasõnumeid kihistumise representatsiooni aspektist uurides saamegi teada, milliste viiside kaudu on see tähendus loodud ehk millised on need (keeles ilmnevad) sotsiaalselt prevaleerivad tundmused ja ideoloogiad.

Meediatekstidele kirjeldatud kriitilise paradigma kaudu lähenemine nõuab nende analüüsimisel (kriitilise) diskursuse analüüsi rakendamist. See arvestab, et teksti vorm on kohanenud konkreetsete sotsiaalsete teemade ja tüüpiliste osavõtjatega (ehk tõlgendava kogukonnaga või laiemalt kodeerija ja dekodeerijaga). Kriitiline analüüs võimaldab uurida keelelistes väljendites väljenduvat domineerimist, arvestades keelelisi vorme kui sotsiaalselt prevaleerivate tundmuste ja ideoloogiate kandjaid. (Vt ka 2.)

Tähenduste konstrueerimist peab kõige olulisemaks meedia mõjuks konstruktivistlik paradigma, mis on ka antud bakalaureusetöö mõtteline pidepunkt. Selle käsitluse järgi pakutakse konstruktsioone süstemaatiliselt auditooriumile, kes neid seejärel teatud kooskõlastamise ja kokkusobitamise tulemusel liidab (või ei liida) oma personaalsete tähendusstruktuuridega, mis on sageli eelneva kollektiivse identifitseerumise kaudu kujunenud. (McQuail 2000: 377). Meedia ja auditooriumi vahel toimub interaktsioon, mille käigus auditooriumi liikmed kujundavad meedia poolt pakutud sümbolsete konstruktsioonide põhjal oma pildi sotsiaalsest reaalsusest ja oma kohast selles.

Nagu eelpool tähendatud, on meedia vaid üks paljudest teguritest, mis mõjutavad meie sotsiaalse reaalsuse tajumist. Seetõttu - kui uurida sotsiaalsete kihtide representatsiooni meedias, ei saa me saadud tulemusi üks- üheselt võrrelda inimeste subjektiivsete hinnangute ja seisukohtadega. Viimaseid mõjutavad ning seeläbi ka täiustavad teisedki tegurid. Teiseks võib sotsiaalsete kihtide representatsioon olla sõltuvalt meedia vahendaja- rollist kallutatud või ebatäielik ning sellest tulenevalt erineda indiviidide subjektiivsetest arusaamadest. Ka antud bakalaureusetöö raames läbi viidud meediaanalüüsi tulemusi ei saa seetõttu otseselt võrrelda näiteks Mina. Maailm. Meedia uuringutulemustega. Kindlasti ilmneb nende vahel suhteliselt suuri sarnasusi, kuid tuleb arvestada nimetatud aspektidega.

Samuti pole otseselt võrreldavad meediaanalüüsil saadud tulemused ning statistikal (reaalsetel sotsiaaldemograafilistel ja –majanduslikel näitajatel) põhinevad tulemused. Meedia taasesitab reaalsust ning selle objektiivsus või reliaablus sõltub meedia poolt võetud vahendaja- rollist.

1.4. Uurimisküsimused

Uurimistöö püüab leida vastused järgmistele küsimustele:

1) Milliseid kihte trükimeedias esineb ja millised puuduvad, sh millised on kihtide esindatuse proportsioonid?

Trükimeedias on esindatud kõik kihid, kusjuures domineerivaim on kõrgkiht. Proportsionaalselt kõige vähem esindatud on madalkiht, sest autorid end madalkihti ei paiguta.

2) Kuidas kihte representeeritakse ja mis on neile iseloomulikud tunnused?

Järgnevate hüpoteeside püstitamisel on eeskuju võetud Mina. Maailm. Meedia uuringule põhinevatest kihtide iseloomustustest (vt Lauristin 2004).

Kõrgkihti representeeritakse ühiskonna arvamusiidrina, millega kaasnevad tunnused on seotud prestiiži ja edukusega. Kõrgemat keskkihti representeeritakse heal elujärjel olevana ning ühiskonna muutustega hästi kohanenutena. Kihi tunnused viitavad edukale hakkamasaamisele ning sotsiaalsele ja majanduslikule aktiivsusele.

Elanikkonna põhiosa moodustavad madalamat keskkihti representeeritakse nn tavainimestena. Kihti iseloomustavad tunnused viitavad sotsiaalsele ja majanduslikule tundlikkusele. Madalkihti representeeritakse ühiskonna kõige problemaatilisemana ning kihi tunnused viitavad abitusele, väga piiratud võimalustele enesega toimetulekuks ning suurele sotsiaalsele tundlikkusele.

3) Millistest sotsiaalsetest rühmadest kihid koosnevad, sh kuhu paigutavad end poliitikud, ametnikud, kultuuritegelased (intellektuaalid) ?

Järgnevate hüpoteeside püstitamisel on eeskuju võetud Mina. Maailm. Meedia uuringule põhinevatest kihtide iseloomustustest (vt Lauristin 2004) ning I. Pettai (2002) analüüsist.

Kuna kõrgkihti representeeritakse sageli arvamusiidritena, kuuluvad sinna kihti rühmad, kes on ühiskonnas privilegeritumal positsioonil. Ka autoritena paigutaksid need rühmad end kõrgkihti, osalt oma positsiooni subjektiivse tunnetamise tõttu ning teisalt ühiskonnas valitsevate mallide ning hinnangute pärast. Kõrgemasse keskkihti võiksid kuuluda nn valgekraed. Seevastu madalamasse keskkihti kuuluvate rühmade läbilõige on kõige kirjum, kuna kiht moodustab ühiskonna põhiosa. Madalkihti kuuluvad väga piiratud toimetulekuvõimalustega ning sotsiaalselt ebakindlad rühmad.

4) Millised kihid saavad/võtavad ise trükimeedias sõna?

Trükimeedias saavad kõige enam sõna kõrgkihi esindajad. Kuna sellesse kihti kuuluvad ühiskonna arvamusiidrid, antakse neile võrreldes teistesse kihtidesse kuuluvate gruppidega trükimeedias rohkem sõna. Ka Mina. Maailm. Meedia. uuringu põhjal valminud stratifikatsiooni analüüsi järgi on see kiht trükiajakirjanduse meelissihtrühm. Madalkiht ilmselt sõna ei saa, kuna autorid ei paiguta end madalkihti. Samuti esindavad nad eelnimetatud uuringu järgi ühiskonna passiivsemat ja pettunud osa ning ei usalda riiklikke institutsioone ega meediat.

5) Millised muutused on toimunud kihtide sotsiaalsete rühmade koosseisus võrreldes 2002. ja 2006. aastat, sh kas teatud rühmad on liikunud ühest kihist teise?

Kui 2002.a esineb trükimeedias veel sageli ka madalamat kihti, siis heaolu suurenemisega 2006.a. tuuakse esile pigem kõrgemaid kihte

Kuna nii arvamusküsitlused kui ka majanduse arengu statistika on näidanud olulisi muutusi alates 2000. aastast, on uurimisküsimustele vastamisel võrdluse alla võetud kaks aastat: 2002 ja 2006.

2. Kasutatud uurimismeetodid ja valim

Artiklitekogumi kvalitatiivseks analüüsiks kasutasin põhistatud teooria (*grounded theory*) konstruktivistliku suuna ja kriitilise diskursuseanalüüsi (*critical discourse analysis*) elemente.

Põhistatud teooria konstruktivistlik suund tugineb 1960ndate lõpus B. Glaseri ja A. Straussi poolt välja töötatud klassikalisele meetodile, kuid teeb uurija rollile teatud mõõndusi. Meetodi põhikontseptsioon näeb ette, et uurija ei tohi oma mõtetes enne tööle asumist konstrueerida mingisugust mudelit analüüsitava materjalist, vaid peab olema avatud kõigele, mida materjal talle “öelda tahab”. Uurija ülesanne on olla valmis järgnema andmetele sinna, kuhu need teda juhivad /.../ ja ka teatud aja pärast ei saa veel teha täpset otsustust selle kohta, mida andmed tegelikult näitavad. (Lowe 1996: 3). Seega– teooria, milleni uurija jõuda tahab, kujuneb välja andmete süstemaatilise töötlemise põhjal. Erinevalt klassikalisest põhistatud teoriast aktsepteerib kaasaegne suund meetodi rakendamisel subjektiivsust ehk uurija mõju tekstide käsitlemisel saadud tulemustele. Uurija eelnevate teadmiste ja kogemuste “sekkuvat” rolli võetakse arvesse ning ei nõuta ideaaltüüpilist induksiooni. (Kõuts 2002).

Valimisse kuulunud artiklitest induktiivsel teel kihtikuuluvustunnuseid ning sotsiaalseid grupe määrates lähtusin just ülalkirjeldatud põhistatud teooria konstruktivistliku suuna põhimõtetest. Kategooriad – kihid – olid küll ette määratud, kuid tuleb rõhutada, et need olid vaid orientiirideks. Erinevalt Mina. Maailm. Meedia analüüsist jaotasin keskkihi kaheks ning artikleid lugedes ei lasknud end mõjutada nimetatud analüüsi gruppide ja tunnuste jagunemisest. Nõnda võis artiklit lugedes ilmned Mina. Maailm. Meedia analüüsile sarnane tunnus (või grupp), kuid minu eritelu põhjal kuulus see mõne teise kihi juurde. (Näiteks Mina. Maailm. Meedia analüüsis paigutati noored, nn moodsad eestlased kõrgkihti ning üheks tunnuseks oli tarbimisühiskonna standardite järgimine. Artiklite analüüsil asetasin rühma aga kõrgemasse keskkihti ning tunnuseks ilmnnes „tarbimisele ja välisele ilule rõhku panemine“.) Tuleb siiski märkida, et kahe erineva analüüsi hilisemal võrdlusel mitmed sotsiaalsed grupid ja tunnused ühildusid, eriti madalama keskkihi

puhul. Põhistanud lähenemise kasutamine tegi võimalikuks ka paljude „uute“ gruppide ja tunnuste (nt ohtlikkus ühiskonnale, ligipääs seadusandjatele) leidmise.

Teisalt kasutasin empiirilise lähtematerjali analüüsil ka kriitilise diskursusanalüüsi elemente. Diskursusanalüüs on lühidalt teksti ja kõne uurimine kontekstis. Meetod huvitub sellest, kuidas inimesed kasutavad keelt, konstrueerimaks oma arusaamu sotsiaalsest maailmast. Analüüs ei püüa niivõrd saada teada „tõde“ sotsiaalse reaalsuse kohta diskursuse kaudu, vaid uurib viise, kuidas keelt kasutatakse erinevate reaalsuse kujutiste edastamiseks. Diskursusanalüüsi kasutajat huvitab nii tekst kui sellest väljaspool olev – analüüsitakse öeldut, konstrueeritakse mitteöeldut. Kesksel kohal on teksti lingvistiliste omaduste sotsiaalsed funktsioonid. (Kalmus 2006). Seega on suhteliselt eklektiline diskursusanalüüs sobiv ning paljulubav viis selgitamiseks ajakirjanduslikest tekstidest välja sotsiaalsete nähtuste (varjatud) konstrueerimist. Kriitiline diskursusanalüüs võimaldab omakorda uurida tõlgendusskeemides esinevaid võimusuhteid. Võimusuhted ja nende tajumine tekstides on aga sotsiaalsete kihtide määratlemise peamiseks alusteks.

Nõnda tuginesin sotsiaalsete kihtide tunnuste ja rühmade leidmisel ühelt poolt ülalkirjeldatud lähenemistele ning teisalt Mina. Maailm. Meedia. analüüsi kihtide iseloomustamise struktuurile. Siinkohal on oluline rõhutada, et teoreetilised käsitlused ei olnud jäikadeks piiranguteks, vaid artikleid lugedes otsisin pigem, kuidas need lähtekohad tekstides avalduvad – kas tunnuste ja sotsiaalsete gruppide osas on kokkulangevusi, millised on erinevused ning kas ilmnevad uued aspektid. Iga artikli lugemise ajal panin kirja kõik tähelepanekud ja sellele järgnenud arutluse käigus jõudsin seisukohale, millise kihiga on tegu. Analüüsiprotsess on põhjalikult lahti kirjutatud järgmises alapeatükis (2.1.).

Uurimismaterjali valimise esimeseks kriteeriumiks oli, et analüüsitakse 2002. ja 2006. a Eesti Päevalehe paberväljaandeid ilma lisalehtedeta ning vaid Eestit puudutavaid tekste. Aastakäikude valikul lähtusin alapeatükis 1.1 kirjeldatud Eesti lähikümnenendi sotsiaalpoliitilisest olukorrast. 2002. aasta sobib esindama sotsiaalselt ja majanduslikult

kehvemat algusperioodi, 2006. aasta oli aga selgelt stabiilsem ning ühiskonna heaolu oli kõrgpunktis. Kuna tegemist oli mahuka põhimaterjaliga (kahe aasta lehenumbriid), siis lisalehtede arvelt piiramine oli õigustatud. Reklaamid, meelelahutus ja Eestit mitte puudutavad välisuudised ei sisalda uurimistööks vajalikku informatsiooni. Lühiuudised ei sisalda teavet aga piisaval määral. Seetõttu jätsin eelnevalt nimetatud valimist välja.

Ressursse arvesse võttes leidsin, et usaldusväärse tulemuse annab mõlema aastakäigu vähemalt 100 vastava artikli analüüsimine. Seega otsustasin analüüsimiseks võtta mõlemast aastakäigust kaheksa sama kuupäeva lehenumbrit.

Kuna mingite kindlate kuupäevade sissevõtmiseks ei olnud alust, valisin kuupäevad kalendrist suvaliselt: 30. jaanuar, 7. märts, 11. november, 12. november, 14. november, 19. detsember, 20. detsember ja 24. detsember. Juhul kui antud kuupäeval leht ei ilmunud (nt tegemist oli pühapäevaga, järgnevate riigipühadega), võtsin analüüsimiseks sellele kuupäevale kõige lähemal päeval ilmunud väljaande (vt Tabel 1).

Tabel 1.

2002. ja 2006. a Eesti Päevalehe analüüsitud väljaannete kuupäevad

Eesti Päevaleht, 2002 a.	Eesti Päevaleht, 2006. a.
30. jaanuar	30. jaanuar
7. märts	7. märts
11. november	11. november
12. november	13. november
14. november	14. november
19. detsember	19. detsember
20. detsember	20. detsember
24. detsember	23. detsember

Lõplikku valimisse kuulunud artiklite temaatika oli lai, hõlmates kommentaare sisaldavaid pikemaid uudislugusid, arvamislehekülgi, spordi-, kultuuri-, majandus- jt külgi. 2002. a lehenumbritest oli kihtikuuluvushinnanguid võimalik leida kokku 67 artiklist, 2006. aasta numbritest seevastu 34st. Artiklite täielik nimekiri on toodud ära Lisas 1.

2.1. Kihi tunnuste ilmnemine artiklis

Analüüsi teoreetiliseks lähtepunktiks olnud Mina. Maailm. Meedia uuringu põhjal moodustus viis erinevat sotsiaalset kihti – (uus) kõrgkiht, kõrgem keskkiht, keskkiht, madalam keskkiht ja madalkiht (vt 1.1.). Kuna ajakirjanduslikes tekstides ei ole piisavalt infot keskkihi niivõrd spetsiifiliseks jagamiseks, jaotasin keskkihi analüüsi selguse mõttes kaheks: kõrgemaks ja madalamaks. Tekstide analüüs toimus seega kõrgkihi, kõrgema keskkihi, madalama keskkihi ja madalkihi lõikes.

Analüüsiprotsess oli mõlema aasta puhul sama. Alustasin tööd ühe aastakäigu kõikide valimisse kuuluvate ajalehtede (8 väljaannet, vt 2.) läbilugemisega, mille käigus märkisin ära artiklid, mis vastasid sisu kriteeriumitele. See tähendab kõik Eestit puudutavad pikemad uudislood, arvamused (kolumnid), juhtkirjad, intervjuud, lugejakirjad. Esimesel lugemisel pöörasin tähelepanu ka sellele, millistest probleemidest ja teemadest räägitakse, kellega (milliste sotsiaalsete gruppidega) need on seotud ning kes (millise ameti esindaja millise teemaga) leheveergudel sõna võtavad. See oli vajalik üldise ülevaate ja järgneva analüüsi raamistiku saamiseks. Edaspidi oli 2002. aasta märgitud artiklitest võimalik kihtikuuluvustunnuseid leida 67st, 2006. aasta puhul 34st. Ülejäänud ei sisaldanud vastavat informatsiooni, näiteks aruandva stiiliga kirjutatud majandusuudised või tulemusi tutvustavad spordilood.

Seejärel asusin valitud artikleid põhjalikumalt analüüsima, lähtudes selles esinevatest rühmadest – autor ise ja „nemad“/ kellest räägitakse. Autori enesepositsioneerimist oli võimalik analüüsida vaid erinevates arvamusalustes (k. a. lugejakirjad) ja intervjuudes, sest uudiskülgedel olid ajakirjanikud jäänud autorina nõuetekohaselt neutraalseks. Kui tegemist oli intervjuuga, märkisin sotsiaalse rühma ja kihi intervjuueeritava (ehk kui autori) kohta. Siinkohal tuleb märkida, et autor võis lugejakirjades, intervjuudes ja arvamusalustes rääkida ka ise erinevatest sotsiaalsetest rühmadest. Siis määrasin ka nende kihtikuuluvuse ja tunnused järgnevalt kirjeldatud viisil.

Sotsiaalsete rühmade „leidmine“ oli suhteliselt lihtne, sest artiklites oli nendele otseselt viidatud (autorite puhul) või ilmekalt kirjeldatud. Rühmad olid just kui tegelased, kelle ümber seoti probleemistik. Näiteks: „*Meie üldine palgatase on nii madal, et üks töötaja peres (isa) ei suuda tagada normaalset sissetulekut mitmelapselisele perele sel ajal, kui teine vanem (ema) hooldab kodus lapsi. /.../ Seda enam, et enamik noori peresid on kodu soetamiseks pidanud võtma pangalaenu ja reeglina arvestanud tagasimaksmisel mõlema sissetulekuga.*“ (Saks, 19.12.2002). Antud juhul märkisin sotsiaalseteks rühmadeks noored pered/ paljulapselised pered (artikli edasises kontekstis lisandusid veel poliitikud). Seega rühmi, kellest räägiti, oli ühes artiklis enamasti mitu.

Edasi tekkis küsimus, millised tunnused neid rühmi iseloomustavad ning millistesse kihtidesse rühmad tunnuste alusel paigutada võib. Selle probleemi lahendamiseks vaatasin omadussõnu või fraase, millega rühmi ja/ või nende tegevust iseloomustati; tegevusi, mida rühmad tegid; teemakonteksti ja selle kirjeldust, millega seoses rühmi näideteks toodi. Tunnuseid polnud võimalik tekstidest „välja noppida“, vaid neid sai sõnastada ilmekate lõikude kokkuvõtetena või üldistustena.

Siinkohal on väga oluline märkida, et kõik järgnevalt kirjeldatud tõlgenduskeemid ja nende põhjal tehtud otsused kujunesid välja artiklite mitmekordsel lugemisel, võrdlusel ning hindaval arutlusel.

Näiteks fraas „*ei suuda tagada normaalsest sissetulekut*“ või tsitaadid „*Meil käib palju inimesi, keda lapsed toetavad ja kel proteeside maksimisel rahaprobleemi pole, aga proteesi eest on väga raske maksta üksi elavatel vanuritel, keda lähedased ei toeta*“ ning „*Ja kui jõuluvana tahab tõesti tuua midagi erilist, siis võiks ta Pilvile tuua imevitsa, millega saaks maja võlad kaelast ära. Praegu üks südamepool rõõmustab oma kodu sünni üle, teine aga mureseb pangakohustuste pärast.*“ viitavad nende rühmade piiratud majanduslikele võimalustele (tunnusena on märgitud ka „majanduslikud võimalused oma soovide ja vajaduste rahuldamiseks piiratud“).

Selliste sõnaühendite nagu „*Nõmme pätid*“, „*kriminaalne element*“ ja lause „*Võrkaia taga jalutavad vangid meenutasid poistele loomaaeda.*“ kasutamine kurjategijate iseloomustamisel osutab rühma eraldatusele, ohtlikkusele ning põlastavale suhtumisele.

(Poliitilisele) võimule ja otsustamisõigusele osutasid näiteks fraasid „*poliitilise tahte korral*“, „*selleks otstarbeks otsustati eelarvest eraldada raha*“, „*juhul kui Riigikogu eelnõu heaks kiidab*“, samas kui (poliitikute) aruandekohustusele avalikkuse ees (tunnus) viitab otseselt näiteks tsitaat „*Ma arvan, et sellised skandaalid näitavad, kui suur vastutus lasub avaliku elu tegelasel. Ja seda mitte ainult töö, vaid ka eraelus.*“

Sellisel moel tunnuseid leides, vastandumisi hinnates ja artikleid võrreldes kujunesid minu kihimääramise otsustes seaduspärad. „Kellest räägitakse“/ „nemad“ analüüsis paigutasin kõrgkihti kõik need juhud, kui ilmnesis (poliitilise) võimu, ühiskondliku otsustamispositsiooni ja avalikkusega seotud tunnused (tuntus, tunnustus, vastutus).

Kõrgemasse keskkihti paigutasin need juhud, kus puudusid laiema avalikkusega seotud aspektid ja võimuteostamisõigus ning kus otsustamis- või juhtpositsioon oli kitsam (nt ettevõtlus). Minu hinnangute põhjal hakkas kõrgemat keskkihti madalamast eraldama selge riigipoolne toetus läbi seadusandluse. Ettevõtjaid/ tööandjaid määrasin kõrgemasse keskkihti juhtudel, kui oli viidatud nende jõu- ja kontrollpositsioonile võrreldes tarbijate ning töövõtjatega (madalam keskkiht). Erinevalt madalamast keskkihist ei märganud ma siin viiteid sotsiaalsele ebakindlusele – kõrgemat keskkihti ei representeeritud kui ühiskonna nõrgemat kihti, mis vajaks rohkem toetust või tähelepanu. Seetõttu määrasin kõrgemasse keskkihti ka kõik need isikud (sotsiaalsed grupid), kelle representatsioon viitas heale toimetulekule (räägiti hedonistlikust eluviisist, märgiti kõrgemat sissetulekut, kõrgharidust jms).

Madalam keskkiht seostus sageli sotsiaalsete kitsaskohtadega ehk seda representeeriti nõrgema kihina. Siia kihti paigutasin kõik need juhtumid, kus töövõtja/ tarbijana ilmnis nõrgem positsioon või viidati väiksema sissetuleku või sotsiaalsete tagatiste vähesusega seotud aspektidele. Analüüsi käigus kerkis esile ka teisi tunnuseid, mis olid eelnevalt

nimetatutega sageli seotud (nt väike sissetulek – elukoht maapiirkonnas; väike sissetulek – vähene riigikeele oskus). Eraldusjooneks madalama keskkihi ja madalkihi vahel sai minu analüüsis kahjulikkusele või ohtlikkusele viitavad tunnused. Need juhtumid, kus sellised tunnused ilmnesisid, määrasin madalkihti. Võrreldes madalkihiga ei representeeritud madalamat keskkihti ühiskonna heidikutena ega ühiskonnale ohtlikuna. Madalam keskkiht ei olnud n-ö kõrvalekalle normaalsusest, vaid seda tunnustati ning aktsepteeriti. Kihti kuuluvaid gruppe võeti ühiskonna loomulike liikmetena.

Madalkihti määrasin kõik need juhud, kui seoses isikuga/ sotsiaalse grupiga viidati ohule ühiskonna heaolule või normaalsusele. Kihti eristas teistest n-ö kõrvalekalle heakskiidetud normidest. (Ühtki teist kihti nõnda ka ei representeeritud.)

Autori kihtikuuluvuse määramisel tuli teksti ülesehituse ja eesmärgi tõttu lähtuda teistest teguritest. Minu hinnangul viitasid kõrgkihile sage mina- vormi kasutamine ning argumentide põhjendamine enesest lähtuvalt (ei viidatud eriti teistele arvamusiidritele ega toetavatele faktidele). See osutab enese arvamusiidrina või oma ala professionaalina tunnetamisele.

Kõrgem keskkiht oli võrreldes kõrgkihiga enesemääratlemisel tagasihoidlikum. Võib öelda, et nad ei tähtsustanud mitte oma *isiku* ainulaadsust ja olulisust ühiskonnas, vaid oma *rolli* ning sellega seonduvaid kohustusi, õigusi, võimalusi, privileege. Sellele viitasid näiteks fraasid „*ajakirjanikuna ma saaksin*“, „*minu kui kunstniku ülesanne on*“ või „*Usun, et /mu esseed/ teeksid ikka maailma paremaks*“. Autorite keelekasutuses esines vähem resoluutsust ning teravust.

Peamine erinevus kõrgema ning madalama keskkihi vahel väljendus selles, et kui esimesse kuuluv autor tajus oma sõna jõudu ja võimet algatada protsesse, siis madalama keskkihi esindaja tunnetas jõuetust ning võimetust end kuuldavaks teha. Sellised tunnused avaldusid näiteks tsitaatides „*Kehra kui Tallinna lähedal asuv arenev keskus vajaks tõepoolest ajakirjaniku teravat silma, karmi sulge ja analüüsivat lähenemist, sest me ise oleme lõputust rääkimisest tüdinunud ja olukorraga kahjuks harjunud.*” (Kiipli,

19.12.2006). või „*Meie kehrakad oleme nagu mingi „ääremaa“*. *Miks selline võrdlus? Lihtsalt sellepärast, et kohalikel võimukandjatel on ükskõik, millega elanikud tegelevad. Püstitatakse loosungeid, ja lubadusi, aga kaugemale ei jõuta. Arvamus on selline: Tallinna on 40 km, käigu seal. Aga kõikidele inimestele pole taskukohane käia Tallinnas kinos või meelt lahutamas*“ (Nikitinski, 24.12.2002).

Keerukamad juhtumid olid seotud autori sotsiaalse kihi määramisega. 2006. aasta analüüsil esines artikleid, kus autor arvas ennast küll teatud rühma liikmeks (nt lugejakirjades kodanikuks, arvamusalustades „rohelisteks“, loomakaitsjate rühma liikmeks), kuid ei ilmnunud ühtegi viidet, millisesse kihti ta end seejuures paigutaks. Sellistes artiklites arutleti sageli mingite sündmuste üle (nt Tartu maantee avamine, Sakala keskuse lammutamine) ning esitati vaid seisukohti ning argumente. Nendel kordadel jäi kihtikuulumine määramata.

Ka mõningate kultuurikriitikute või kultuuriinimeste arvustused või arvamused (ka intervjuusid nendega) olid problemaatilised. Nende juhtumite puhul ilmnis (tunnustena), et autor tunnetab end haritlasena, oma ala professionaalina, tal on kõrgharidus ning nn tundlik sotsiaalne närv. Kuid artiklites, kus autor end mõne teise kihi või rühmaga ei võrrelnud ega leidunud ka iseloomulikke tsitaate, oli otsustamine tema kõrgemas keskkihti või kõrgkihti paigutamise üle raskem. Probleemi lahendamiseks lugesin selliseid artikleid paralleelselt nende kultuuriartiklitega, kus autori näiteks kõrgkihti määratlus oli selge. Võrdluseks võtsin kindlasti sama liiki artikli (st intervjuu puhul intervjuu, arvamuse puhul arvamuse). Kõrvutasin autorite sõnakasutust, tooni, argumentatsiooni ja väidete radikaalsust, suhtumist teemasse ja üldisemalt ümbritsevasse. Võrdluses ilmnis, kas kahtlusjuhtumi autori tekst oli sarnane (sel juhul määrati samuti kõrgkihti) või tunnetas võrdluseks oleva teksti autor ennast elitaarsema, „tähtsama“ ja kõrgemal positsioonil asetsevana (sel juhul määrati kahtlusjuhtum kõrgemas keskkihti).

3. Analüüsi osa

3.1. Tulemuste esitus

3.1.1. Sotsiaalsete kihtide representatsioon Eesti Päevalehes 2002. a

2002. aasta Eesti Päevalehe analüüsi põhjal võib erinevate sotsiaalsete kihtide representatsiooni ja koosseisu kirjeldada järgmiselt.

“Nemad”/ “kellest räägitakse”

- **Kõrgkiht** – kõige rohkem võis sellesse kihti paigutada poliitikuid (valitsuse ja parlamendiliikmeid) ning ametnikke. Sagedaseim tunnus, mis seda gruppi teistest eraldas ning kõrgemale tõstis, oli võimu ning otsustamisõiguse omamine. Määravaks sai seega nende juhtimis- ja otsustamispositsioon ühiskondlikus elus. Kolmel korral väljendus see ka õiguses määrata erinevatele valdkondadele (nt riigieelarvest) raha. Kahel korral viitasid kõrgkihile rahvaesindajatele määratud palgad, hüvitised ja lisamugavused, mis teiste kihtidega võrreldes annavad neile suuremad materiaalsed võimalused oma vajaduste rahuldamiseks.

21st artiklist vaid kahes oli kõrgkihina representeeritud kultuuritegelasi. Nende ühiseks tunnuseks oli tuntus ja laiema avalikkuse üksmeelne tunnustus.

- **Kõrgem keskkiht** – sellesse kihti võis kõige rohkem paigutada ettevõtjaid (7 juhul 14st), keda representeeriti tööandjatena või vastandati tarbijaga. Sagedaseim tunnus, mis tööandja või kaupmehe positsiooni töövõtjast, tarbijast (madalam keskkiht) kõrgemale seadis, oli riigipoolne selge toetus läbi seadusandluse. Sellest tulenevalt on neil soodsamad võimalused oma eesmärkide saavutamiseks ning parem majanduslik seis. Seevastu kõrgkihist eristas neid peamiselt just (poliitilise) võimu, otsustamisõiguse, aga ka laiema tuntuse puudumine.

Neljal korral paigutusid antud kihti (ettevõtete) juhtivtöötajad just oma ametialase positsiooni (otsustamine, juhtimine, alluvad) ja kõrghariduse tõttu.

Kahel juhul võis antud kihti paigutada nn uut põlvkonda, “moodsaid” eestlasi. Neid iseloomustab kõrgharidus, läbilöögivõime, keskmisest kõrgem sissetulek, vaba aja väärtustamine, võõrandumine kultuurist, tarbimisele ja välisele ilule rõhku panemine. Seetõttu võib neid nimetada ka tarbimisühiskonna alustalaks. „Vaatan ajakirja *Kodukiri* kodukujunduse konkursi võidutöid. Minimalistlik stiil, tellistest, puidust või paekivist sein, efektne köök, kallid valgustid ja kardinat puudumine akende ees öeldakse olevat tunnussõnad tänavu. Ilusad kodud. Tõesti, väga ilusad. Ainult et üks asi on puudu. Raamatuid ei ole enam. Ma saaksin aru, kui tegemist oleks kujundusajakirjaga. Mööblikataloogiga. Kroonika staaride magamistubade kalendriga. Aga ei: need on tänapäeva moodsate eestlaste kodud. Haridus, oskus läbi elus lüüa on võimaldanud neil nii ilus kodu rajada. Samas näib, et raamatutarkus pole neile ilmselgelt prioriteet.“ (Martson, 12.11.2002)

- **Madalam keskkiht** – see kiht oli koos kõrgkihiga esinemiskordade poolest sagedaseim (vastavalt 22 korral 67st ja 21 korral 67st). Antud kihi tunnuseid on keerulisem grupeerida, kuna sinna kuuluvate inimeste spekter on lai. Võrreldes madalkihiga ei representeerita seda kihti ühiskonna heidikutena. Erinevalt viimastest on madalam keskkiht ühiskondlikus elus aktiivsem - neid representeeritakse töövõtjate, tarbijate, kodanikena. Sinna kuulujatel on ka tunduvalt parem sissetulek (kuigi mitte piisav). Hoolimata sellest, et kihtikuulujad tunnevad end teatud mõttes kõrvalejäetuna, on nad aktiivsed – nendest räägitakse palju ja nad võtavad ka ise sõna. Madalkiht seevastu ise sõna ei saa, sellest räägitakse tunduvalt vähem ning „hoiatavas“, negatiivses toonis.

Madalama keskkihi kohta saab välja tuua järgmised tunnused:

- 1) materiaalsed võimalused oma soovide või vajaduste rahuldamiseks piiratud (noored pered, paljulapselised pered, madalapalgalised); „*Meie üldine*

palgatase on nii madal, et üks töötaja peres (isa) ei suuda tagada normaalset sissetulekut mitmelapselisele perele sel ajal, kui teine vanem (ema) hooldab kodus lapsi. /.../ Seda enam, et enamik noori peresid on kodu soetamiseks pidanud võtma pangalaenu ja reeglina arvestanud tagasimaksmisel mõlema sissetulekuga.“ (Saks, 19.12.2002)

- 2) tarbijate ja töövõtjatena nõrgemal ja ebakindlamal positsioonil, seadusandluse poolt vähem kaitstud, sotsiaalsete tagatiste vähesus;
 - 3) valijate ja maksumaksjatena tunnevad, et riik (poliitikud) ei arvesta nendega piisavalt ega taga korralikke sotsiaal-, haridus-, tervishoiu- jms teenuseid; „Püüdsime kohtule selgitada, et arestige soojavõlglaste korterid, aga mitte nende omi, kes on korralikult makseid tasunud, aga meid ei võetud kuulda.“ (Ronk, 12.11.2002)
 - 4) enamasti elab Tallinnast väljaspool (maapiirkonnas), on seadusekuulekas, traditsioone hoidev, keskealine või vanem, oskustööline.
- **Madalkiht** – ajakirjanduses ise sõna ei saa. Selle kihi kujutamise ühiseks tunnuseks on kahjulikkus või oht ühiskonnale, selle heaolule ja “normaalsusele”. Analüüsi põhjal paigutusid madalkihti viiel korral kurjategijad (kahel juhul oli märgitud nende vene rahvust) ning kahel korral prostituudid. Ühel korral ka alkohoolikud ja narkomaanid. „Püüame leida sellise tüübi, kes väriseb, ajab ila suust välja ja teeb mida iganes, et järgmist doosi saada. Seda selleks, et noor aru saaks. /.../ Vaja on näidata, milline süstiva narkomaani elu tegelikult on.“ (BNS, 19.12.2002). „Kaks inimest nendest, kellega tol ilgel õhtul kokku puutusin, on tänaseks surnud. Nemad, kunagised „Nõmme pätid“ valisid ise maksimaalse riskiga eluviisi ja muutusid siis statistika osaks. Kahju mul neist ei ole.“ (Höbemägi, 11.11.2002).

Autori enesepositsioneer

- **Kõrgkiht** - vaadeldes autorite enesepositsioneerit, siis pea eranditult paigutas end kõrgkihti kultuuriintelligents (9 juhul 10st). Seejuures neljal korral oli tegu

kunstikriitikute või –toimetajatega, samuti neljal juhul poliitikakriitikutega. Sagedasemad tunnused, mis seda gruppi iseloomustasid, olid järgmised:

- 1) (mitmekordne) kõrgharidus
- 2) enese tunnetamine oma ala spetsialistina ja arvamusiidrina
- 3) võimust (võimusuhetest) ja materiaalistest hüvedest distantseerumine (kolmel juhul); „Mulle pandi ette kutsutud külaliste nimekiri - üle saja inimese, kellest julgelt 85 ma ei tundnud, need olid mingid ametnikud mulle tundmatutest või mulle olemuslikult mitte nii tähtsatest hierarhiatest. Siis lubati mul veel kutsuda oma naine ja tütar. Mille peale ma ütlesin, et on ainult üks võimalus: mind ei ole sellisel üritusel. /.../ Aga ma ei saa ju kõnelda sajale ametnikule, keda ma ei tunne, kes mind ei tunne ja kellele see asi läheb korda ainult niipalju, et hierarhia on üles rivistatud.“ (Urmet, 20.12.2002).

- **Kõrgem keskkiht** - kolmel juhul paigutasid end antud kihti tuntud ja tunnustatud ajakirjanikud. Sellele viitasid kõrgharidus, tundlik sotsiaalne närv ja nn missioonitunne (tunne, et neil on ühiskonnale midagi öelda ja võime seda paremaks muuta). „Kujutan ette, et kui inimeste tähelepanu juhtida igasugu vastuoludele ja naljakatele nähtustele, siis näiteks väheneb labasuste hulk või suureneb tähelepanu mingite probleemide suhtes, mida mina märkan, aga millegipärast teised pole veel märganud. Pärast seda, kui olen näpuga näidanud, märkavad seda järsku ka teised.“ (Urmet, 20.12.2002).

Ülejäänud kolmel juhul paigutasid end siia erinevatel juhtivatel töökohtadel olevad inimesed. Nende ühisteks tunnusteks oli tööalane juhtpositsioon ning keskmised või üsna suured materiaalsed võimalused oma vajaduste ja soovide rahuldamiseks.

- **Madalam keskkiht** - analüüsitud kaheksas lehenumbris sai sõna vaid kolmel korral lugejakirjade kaudu. Kirjutajad tunnetasid end kodanikena, valijatena. Sagedasem tunnus, mis end kodanikuna tunnetava inimese madalamale positsioonile aetas, oli kõrvalejätuse tunne. „Meie kehkrakad oleme nagu mingi

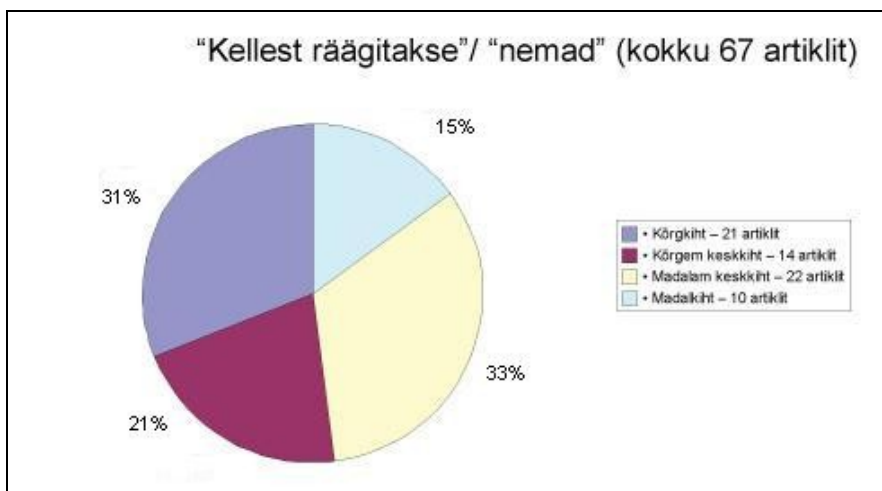
„ääremaa“. Miks selline võrdlus? Lihtsalt sellepärast, et kohalikel võimukandjatel on ükskõik, millega elanikud tegelevad. Püstitatakse loosungeid, ja lubadusi, aga kaugemale ei jõuta. Arvamus on selline: Tallinna on 40 km, käigu seal. Aga kõikidele inimestele pole taskukohane käia Tallinnas kinos või meelt lahutama“ (Nikitinski, 24.12.2002).

Kõiki kolme lugejakirja iseloomustas võimetuse tunne elukorraldust kujundada, hoolimata sellest, et teoreetiliselt on nad kodanikud, kes omavad hääletamise kaudu võimu.

- **Madalkiht** - analüüsitud kaheksas lehenumbris sõna ei saa.

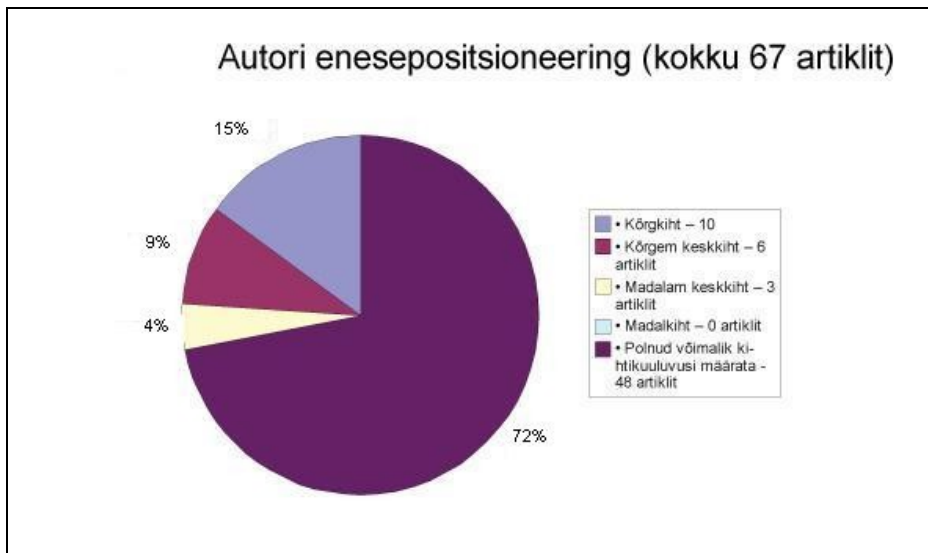
Seega võib analüüsi põhjal väita, et kajastatud („kellest räägitakse“/ „nemad“) on nii kõrgkiht, kõrgem ja madalam keskkiht kui ka madalkiht. Domineerivamad olid kõrgkiht ja madalam keskkiht – 67 artiklis esines kõrgkihti kuulujaid 21 korral, madalamasse keskkihti kuulujaid ühe võrra rohkem. Kõrgem keskkiht oli esindatud 14 korral, madalkiht 10 korral (vt Joonis 1).

Joonis 1

Seevastu autoritena madalkihti ei esinenud ning madalam keskkiht on esindatud vaid kolmel korral. Siingi on domineerivaim kõrgkiht – autori enesebotsioneeringut antud kihti sai märkida 10 korral. Kõrgemat keskkihti esines veidi vähem, kokku 6 juhul (vt Joonis 2).

Joonis 2

2002. a Eesti Päevalehe näitel saab leheveergudel kõige enam sõna kõrgkiht (15% juhtudest). Kuue artikli puhul (9%) võis autorit paigutada kõrgemasse keskkihti, madalamat keskkihti esines 3 korral (4%). Madalkihti ei paigutanud end ükski autor. Ehk teisiti öeldes - madalkiht sõna ei saanud. 72% juhtudest (48 artiklit) ei olnud kihtikuuluvust võimalik määrata. Enamiku moodustasid sellest uudislööd, kus ajakirjanik oli nõuetekohaselt jäänud neutraalseks.

3.1.2. Sotsiaalsete kihtide representatsioon Eesti Päevalehes 2006. a

2006. a Eesti Päevalehe analüüsi põhjal võib erinevate sotsiaalsete kihtide representatsiooni ja koosseisu kirjeldada järgmiselt.

“Nemad”/ “kellest räägitakse”

- **Kõrgkiht** – kõige rohkem, 7 juhul 12st võis sellesse kihti paigutada poliitikuid (valitsuse ja parlamendiliikmeid). Tunnuseid, mis seda gruppi teistest eraldasid ning kõrgemale tõstsid, oli kolm:
 - 1) avalikkuse ja avaliku elu tegelasega seonduvad aspektid – vastutus ja aruandekohustus avalikkuse ees. „*Ma arvan, et sellised skandaalid näitavad, kui suur vastutus lasub avaliku elu tegelasel. Ja seda mitte ainult tööl, vaid ka eraelus.*“ (Sutrop, 30.01.2006). Avalikkuse poliitilise toetuse püüdmine: „*Esiteks rohelised, kes üritavad korrata Res Publica fenomeni ehk tulla puhta lehena Eesti poliitikasse ning meelitada end toetama ennekõike neid valijaid, kes on olemasolevates erakondades pettunud või kes pole siiani mingil põhjusel valimas käinud.*“ (juhtkiri, 11.11.2006);
 - 2) juht- ja otsustamispositsioon ühiskondlikus elus;
 - 3) poliitikud kui kinnine võimukliik; elitaarne kinnine ring, kes otsustab. Pealkiri „*Hoidke eemale ja nautige vaatamängu*“ (Tigasson, 19.12.2006). „*Nii ongi hakanud asjad käima – kui sa tahad äri ajada, siis pead poliitikutelt luba küsima. Kui ei küsi, võib tekkida bürokraatlikke takistusi.*“ (Kokk, 20.12.2006).

Kolmel juhul 12st sai kõrgkihti määramise tunnusteks ameti prestiiž, väarikus, vastutus. Sinna gruppi kuulusid erinevatel aladel tegutsevad avaliku elu tegelased (Tartu Ülikooli rektor, kaitseväe juht, Eestile erilisi teeneid osutanud välismaalased). Gruppi eristabki kõrgemast keskkihist just ameti ainulaadsus ja esiletõusmine ühiskonnas. „*TÜ rektori haridus- ja ka muid teemasid puudutavaid seisukohti võetakse sama tõsiselt kui presidendi omi. Selles mõttes ei valita 18. jaanuaril mitte ainult ühe õppeasutuse juhti, vaid ka Eesti üht olulisemat arvamuslimidrit.*“ (juhtkiri, 19.12.2006).

12st artiklist kahes oli kõrgkihina presenteeritud kultuuritegelasi. Nende ühiseks tunnuseks oli tuntus ja laiema avalikkuse üksmeelne tunnustus.

- **Kõrgem keskkiht** – esines vaid kolmel korral. Kahel juhul oli tegemist ettevõtjatega, keda vastandati tarbijatega. Tunnus, mis ettevõtjat erinevalt tarbijast kõrgemasse keskkihti lubas paigutada, oli jõupositsiooni omamine (nt lepingutest lähtuvalt võib ettevõtja kasutada jõu- ja survevõtteid). Seega oli tarbija justkui sunnismaine, sõltuv.

Ühel juhul võis antud kihti paigutada 70ndatel sündinud võitjate põlvkonda, “moodsaid” eestlasi. Neid iseloomustavad suhteline noorus, lääneliku kultuuri maaletoomine ja hedonistlik eluviis (tarbimisele ja välisele ilule rõhku panemine).

Kõrgkihist eristas kõrgemat keskkihti just (poliitilise) võimu, otsustamisõiguse, aga ka laiema avaliku tuntuse ning sellega kaasnevate kohustuste puudumine. Erinevalt madalamast keskkihist puudus siin sotsiaalne ebakindlus – kõrgemat keskkihti ei representeeritud kui ühiskonna nõrgemat kihti, mis vajaks rohkem toetust või tähelepanu.

- **Madalam keskkiht** – oli koos kõrgkihiga esinemiskordade poolest sagedaseim (kõrgkiht 12 korral 34st ja madalam keskkiht 9 korral 34st). Antud kihi tunnuseid on keerulisem grupeerida, kuna sinna kuuluvate inimeste spekter on lai.

Välja saab tuua järgmised tunnused:

- 1) Sissetulek puudub või on väike, seega materiaalsed võimalused oma soovide või vajaduste rahuldamiseks piiratud; riigi (lähedaste) abi ja toetuse vajamine/ sõltuvus sotsiaaltoetustest; vähesed või puuduvad sotsiaalsed kindlustused. (Nende tunnuste alla kuuluvad ühiskonna nõrgemad grupid: puuetega inimesed, riskilapsed ja nende pered, töötud, pensionärid);
- 2) tarbijatena nõrgemal ja kaitsetumal positsioonil, piiratud valikuvõimalustega, sõltuvad (3 juhul);
- 3) väikelinnades, maakohtades elavad „lihtsad inimesed“, oskustöölised (2 juhul).

Võrreldes madalkihiga ei representeerita seda kihti ühiskonnale ohtlikuna. Madalam keskkiht ei ole n-õ kõrvalekalle normaalsusest, vaid seda tunnistatakse ning aktsepteeritakse. Kihti kuuluvaid gruppe võetakse ühiskonna loomulike liikmetena.

- **Madalkiht** – ajakirjanduses ise sõna ei saa. Selle kihi kujutamise ühiseks tunnuseks on halb mõju või oht ühiskonnale, selle heaolule ja “normaalsusele”. Eelnevaga kaasneb ka ühiskondlik hukkamõist. Just need aspektid eraldavad antud kihti madalamast keskkihist.

Madalkihile viitavad tunnused avaldusid neljal korral, kui räägiti vastavalt narkomaanidest, asotsiaalidest, pedofiilidest ning vene keelt kõnelevatest inimestest. Viimase puhul tuleb kindlasti märkida, et silmas peeti kodakondsuseta, eraldatult probleemsetes piirkondades elavaid, tööturul kehvast seisust olevaid venelasi. Iseseisvumise järel jäid nad riigi ülesehitamisel kõrvalseisjateks, nad on siiani passiivsed ja tuleviku suhtes ebakindlad. Artikli kontekstis seostati neid narkomaaniaga: *„Uimastitarvitajaid esitatakse seoses kuritegevusega kui vaenulikke “teisi”, kes ohustavad meid, korralikke kodanikke. /.../ Vaestes, marginaliseerunud kogukondades elavad ja vene keelt kõnelevad inimesed on sageli muutunud passiivseks, neid on haaranud ebakindlus tuleviku suhtes ning neil puudub tähenduslik roll elus ja ühiskonnas. Hetkelise lohutuse leidmiseks on uimastid üks kergesti kättesaadavaid vahendeid. /.../ Nagu mainitud, erineb venekeelsete elanike suhe ühiskondlikesse muutustesse eestlaste omast ning riigi eesmärgid ja seadusi ei pruugi nad tajuda omade ja tõelistena. Sotsiaalsed probleemid ja rasked olud muudavad kogukonna tasandil aktsepteeritavaks mõnegi ebaseadusliku tegevuse, näiteks alkoholiga hangeldamise. Raskemate õigusrikkumiste, näiteks heroini vahendamise ja levitamise puhul minnakse vaid sammuke kaugemale tegevustest, mida kogukonnas hukka ei mõisteta.“* (Allaste, 11.11. 2006).

Tsitaat iseloomustamaks asotsiaalide madalkihina representeerimist: „*Ometi märkis ta, et kuna sellel juhul ei olnud tegemist asotsiaalse välimusega inimesega, oleks tema siiski haiglasse vastu võetud.*“ (Ibrus, 11.11.2006).

Autori enesepositsioneer

- **Kõrgkiht**- vaadeldes autorite enesepaigutust, siis kolmel juhul viiest arvas end siia kultuuriintelligents. Tunnused, mis seda kihti iseloomustasid, olid järgmised:
 - 1) (mitmekordne) kõrgharidus
 - 2) enese tunnetamine maailmakodanikuna, (enese määratlemine kosmopoliidist intelligendina)
 - 3) ühiskondliku autoriteedi tunnetamine
 - 4) teatud „fenomeniks“ olemine (dirigent Paavo Järvi, president T. H. Ilves)

Kõrgemast keskkihist eristas neid autoreid loetletud tunnustest tulenevalt enese kultuuri- või poliitilise eliidina tunnetamine.

- **Kõrgem keskkiht**- neljal juhul kuuest paigutasid end antud kihti ajakirjanikud. Sellele viitasid tundlik sotsiaalne närv ja nn missioonitunne (tunne, et neil on ühiskonnale midagi öelda ja juhtida tähelepanu kitsaskohtadele).

Kahel juhul oli tegu kultuuritegelastega, kuid tunnused jäid eelmistega sarnasteks: tundlik sotsiaalne närv; tunne, et neil on maailmale midagi öelda.

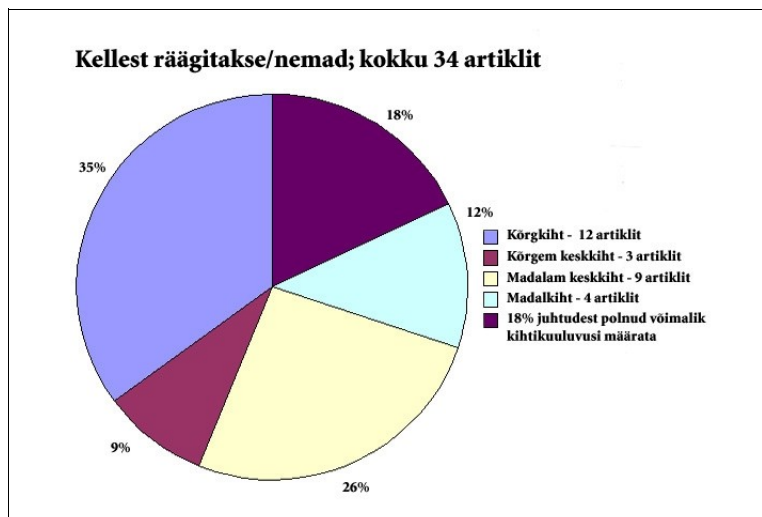
- **Madalam keskkiht**- sai analüüsitud kaheksas lehenumbris sõna vaid ühel korral lugejakirja kaudu. Tunnus, mis end kodanikuna tunnetava inimese madalamale positsioonile aetas, oli kõrvalejätuse ja võimetuse tunne elukorraldust kujundada. „*Kehra kui Tallinna lähedal asuv arenev keskus vajaks tõepoolest ajakirjaniku teravat silma, karmi sulge ja analüüsivat lähenemist, sest me ise oleme lõputust rääkimisest tüdinanud ja olukorraga kahjuks harjunud.*“ (Kiipli, 19.12.2006).

Eelnevast tsitaadist tuleb ilmekalt esile ka erinevus kõrgema ning madalama keskkihi vahel: kui esimesse kuuluv autor tunnetab oma sõna jõudu ja võimet algatada protsesse, siis madalama keskkihi esindaja tunneb jõuetust ning võimetust end kuuldavaks teha.

- **Madalkiht-** analüüsitud kaheksas lehenumbris sõna ei saa.

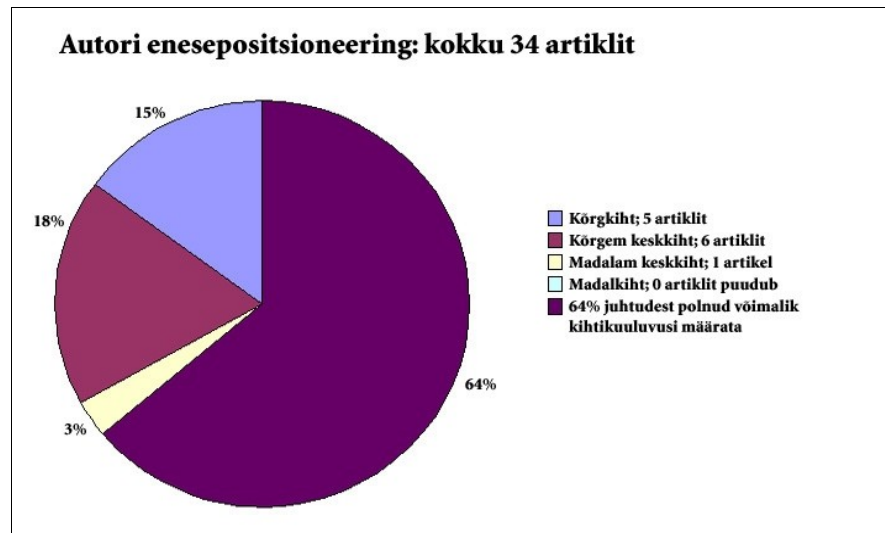
Seega võib analüüsi põhjal väita, et kajastatud („kellest räägitakse“/ „nemad“) on nii kõrgkiht, kõrgem ja madalam keskkiht kui ka madalkiht. Domineerivamad olid kõrgkiht ja madalam keskkiht – 34 artiklis esines kõrgkihti kuulujaid 12 korral, madalamasse keskkihti kuulujaid üheksal korral. Kõrgem keskkiht ja madalkiht olid esindatud pea võrdselt - vastavalt kolmel ja neljal korral. (vt Joonis 3).

Joonis 3

Seevastu autoritena madalkihti ei esinenud ning madalam keskkiht on esindatud vaid ühel korral. Siin domineerivad kõrgkiht (viiel korral 34st) ja kõrgem keskkiht (kuuel korral 34st). (Vt Joonis 4).

Joonis 4

2006. a Eesti Päevalehe näitel saavad leheveergudel kõige enam sõna kõrgemad kihid (kõrgkiht viiel korral, kõrgem keskkiht kuuel korral). Madalam keskkiht võttis sõna vaid ühel korral. Madalkihti ei paigutanud end ükski autor. Võib öelda ka teisiti - madalkihti ei saanud. 64% juhtudest (22 artiklit) ei olnud kihtikuuluvust võimalik määrata. Sarnaselt 2002. a moodustasid sellest enamiku uudislööd, kus ajakirjanik oli nõuetekohaselt jäänud neutraalseks.

3.1.3. Sotsiaalsete kihtide representeerimistunnuste kokkuvõte

Järgnevalt on kahe eraldi tabelina esitatud „nende“ ja autori enesepositsioneeride kihtikuuluvustunnused. Mõlemad tabelid võtavad kokku 2002. ja 2006. a väljaannete analüüsil leitud tunnused. Kahe kategooria (autor ja „nemad“) silmatorkavaim erinevus seisneb madalkihti esinemises – autoritena ei olnud kiht esindatud. Avalikkusega seotud aspektid (vastutus, tunnustus, tuntuus) ilmnasid vaid „nemad“ kategoorias, seevastu missioonitunne (tunne, et on avalikkusele/ ühiskonnale midagi öelda) oli omane autori kategooriale. Viimasest puudus ka poliitilise võimu ja otsustamisõiguse omamise tunnus, mida „nemad“ analüüsil esines suhteliselt sageli. Autorite kategooriat iseloomustab hoopis võimust distantseerumise tunnus.

Tabel 2

“Nemad”/ “kellest räägitakse” kihtikuuluvustunnused 2002. ja 2006.a. Eesti Päevalehes.

Kõrgkiht	Kõrgem keskkiht	Madalam keskkiht	Madalkiht
(Poliitilise) võimu ja otsustamisõiguse omamine	Majanduslik aktiivsus, ettevõtlusega tegelemine	Piiratud/ tagasihoidlikud materiaalsed võimalused	Halb mõju või oht ühiskonnale, selle heaolule
Juht- ja otsustamispositsioon ühiskondlikus elus	Tööandja positsioon/ juhtiv positsioon	Tarbija positsioon/ töövõtja positsioon	Kõrvalekalle „normaalsusest“, heakskiidetud käitumisnormidest
Kõrge palk, lisahüvitised/ suurem materiaalne kindlustatus/ jõukus	Seadusandluse soosing (võrreldes madalama keskkihiga); jõupositsiooni omamine	Seadusandluses nõrgem pool	Ühiskondlik hukkamõist
Avalik tuntus	Kõrgharidus	Kõrvalejätuse tunne/ tunne, et nendega ei arvestata	
Avalikkuse tunnustus	Läbilöögivõime	Elukoht Tallinnast väljaspool (linn/ alevik/ küla).	
Avalikkuse (poliitilise) toetuse püüdmine	Keskmisest kõrgem sissetulek	Seadusekuulekas	
Vastutus- ja aruandekohustus avalikkuse ees	Vaba aja väärtustamine	Tunnetamine kodanikena, valijatena: aktiivsed	

Kinnise elitaarse ringina (võimuklikina) kujutamine	Võõrandumine kultuurist	Keskealine või vanem	
Ameti prestiiž, väarikus, vastutus	Tarbimisele ja välisele ilule rõhku panemine/ tarbimisühiskonna standardite järgimine/ hedonism	Traditsioone hoidev	
	Läaneliku kultuuri maaletoomine	Oskustööline	
	(Suhteline) noorus	Sotsiaalsete kindlustuste vähesus või nende puudumine	
		Riigi (lähedaste) abi või toetuse vajamine/ sõltuvus sotsiaaltoetustest	

Tabel 3

Autori enesepositsioneeringu kihtikuuluvustunnused 2002. ja 2006.a. Eesti Päevalehes.

Kõrgkiht	Kõrgem keskkiht	Madalam keskkiht	Madalkiht
(Mitmekordne) kõrgharidus	Tundlik sotsiaalne närv (ühiskonna hindamisel ettevaatlikum ja kriitilisem)	Enda tunnetamine kodanikuna, valijana	
Tunnetamine oma	Missioonitunne;	Kõrvalejäetuse	

ala spetsialistina ja arvamusliidrina	(kultuuriinimeste) tunne, et neil on ühiskonnale midagi öelda	tunne/ tunne, et nendega ei arvestata/ tunneb jõuetust ning võimetust end kuuldavaks teha.	
Võimust (võimusuhetest) ja materiaaletest hüvedest distantseerumine	Kõrgharidus		
Enese tunnetamine maailmakodanikuna (kosmopoliidina)	Tööalane juhtpositsioon		
Ühiskondliku autoriteedi tunnetamine			
Isiku fenomenaalsus			

3.1.4. Analüüsitud aastate kokkuvõtlik võrdlus

Võrreldes kahe aastakäigu Eesti Päevalehti, ilmnes 2006. aasta väljaannetest kihtidele viitavate tunnustega artikleid ligi poole vähem (2002.a väljaannetes kokku 67; 2006. a väljaannetes 34). Väiksem esinemissagedus oli tingitud artiklite temaatikast, mis valdavalt puudutasid pigem n-ö kihtideüleseid probleeme ehk ühiskonna üldise heaoluga seotud teemasid. Võib öelda, et enam ei kerkinud esile ega pörkunud erinevatesse kihtidesse kuuluvate sotsiaalsete rühmade huvid, vaid erinevate huvigruppide (näiteks loomakaitsjad, rohelised) huvid. Seejuures avaldusid nende seisukohad ja argumendid, kuid mitte see, millisesse sotsiaalsesse kihti antud grupp end paigutab.

Kuna minu subjektiivse tõlgenduse mõju kihtide kirjelduste konstrueerijana on liialt suur, ei hakka ma siinkohal vaatlema kihtikuuluvustunnuste muutusi. Siiski võib keskenduda kihtide sotsiaalsete rühmade koosseisudele.

Vaadeldes kellest räägitakse/ „nemad“ kategooriat, pole kõrgkihi ja kõrgema keskkihi koosseisudes märkimisväärseid muutusi toimunud. Esimesse kuuluvad 2006. aasta analüüsi põhjal jätkuvalt poliitikud ja avalikkuses tuntud (kultuuri-) tegelased, kõrgemasse keskkihti ettevõtjad ja nn uus põlvkond. Ka madalkihi lõikes pole sisulisi muutusi võimalik välja tuua. Madalamat keskkihti vaadeldes tuleb 2006. a puhul täheldada mõnede uute ja olemuselt teistsuguste gruppide lisandumist. Kui 2002. a analüüsi põhjal kuulusid tunnuse „materiaalsed võimalused oma soovide või vajaduste rahuldamiseks piiratud“ alla noored pered, paljulapselised pered ja madalapalgalised, siis 2006. aastal seostusid tunnusega puuetega inimesed, riskilapsed ja nende pered, töötud ning pensionärid. Noori või paljulapselisi peresid 2006. a analüüsi põhjal üldse ei esinenudki. Seega ei saa rääkida teatud rühmade liikumisest ühest kihist teise, vaid uute rühmade lisandumisest/ asendumisest (madalamas keskkihis).

Autori kategoorias on muutused toimunud kõrgemas keskkihis. Ühe rühma, kes 2002. aastal leheveergudel sõna võttis, moodustasid (ettevõtete) juhid. Seda isegi kolmel korral kuuest esinenud kõrgema keskkihi juhust. 2006. a analüüsi põhjal oli see rühm asendunud kultuuriintelligentsiga.

3.2. Järeldused ja diskussioon

Püstitatud uurimisküsimustest lähtuvalt saab uuringust teha järgmised kokkuvõtlikud järeldused:

1) Milliseid kihte trükimeedias esineb ja millised puuduvad, sh millised on kihtide esindatuse proportsioonid?

Trükimeedias on kajastatud kõrgkiht, kõrgem ja madalam keskkiht ning madalkiht. Sealjuures domineerivad on kõrgkiht ja madalam keskkiht. Autoritena on esindatud kõrgkiht, kõrgem keskkiht ja madalam keskkiht. Enim on esindatud kõrgkiht ja kõrgem keskkiht, madalkiht sõna ei saa..

2) Kuidas kihte representeeritakse ja mis on neile iseloomulikud tunnused?

Kõrgkihti representeeritakse ühiskonna arvamusiidrina, millega seonduvad olulisemad tunnused on võimu ja otsustamisõiguse omamine, kõrge palk ning jõukus, avalik tuntuus ja tunnustus. Kõrgemat keskkihti representeeritakse kõige sagedamini majanduslikult aktiivsena (ettevõtjatena), heal elujärjel olevana ning ühiskonna muutustega hästi kohanenuna. Kihi tunnused viitavad edukale hakkamasaamisele ning sotsiaalsele ja majanduslikule aktiivsusele: tööandja positsioon/ juhi positsioon, ligipääs seadusandjatele (kiht on seadusandluse poolt soositud), läbilöögivõime, keskmisest kõrgem sissetulek, hedonistlik eluviis, võõrandumine kultuurist.

Madalamat keskkihti representeeritakse nn tavainimestena - sotsiaalselt ning majanduslikult suhteliselt tundlikud, kuid ühiskondlikus elus üsnagi aktiivsed. Kihti iseloomustavad piiratud või tagasihoidlikumad materiaalsed võimlused, kõrvalejätuse tunne, tarbijate ja töövõtjatena nõrgem ning ebakindlam positsioon. Madalkihi kujutamise ühiseks tunnuseks on halb mõju või oht ühiskonnale, selle heaolule ja "normaalsusele". Kihti representeeritakse heakskiidetud käitumisharjumistest ja elumallidest kõrvalekaldununa.

3) Millistest sotsiaalsetest rühmadest kihid koosnevad, sh kuhu paigutavad end poliitikud, ametnikud, kultuuritegelased (intellektuaalid) ?

Vaadates kellest räägitakse/ „nemad“ kategooriat, kuuluvad kõrgkihti rühmad, kes on ühiskonnas privilegeeritud positsioonil: poliitikud, ametnikud, kultuuritegelased. Kõrgemasse keskkihti paigutuvad analüüsi põhjal ettevõtjad ja nn uus põlvkond, „moodsad eestlased“. Madalamasse keskkihti kuuluvate gruppide läbilõige on kirju ning

rühmad on moodustunud erinevatel alustel. Loetleda võib nii tarbijate ja töövõtjate gruppi, kodanike ja maksumaksjate rühma kui ka noori ning paljulapselisi peresid, puuetega inimesi, töötuid, pensionäre. Madalkihti kuuluvad uuringu põhjal peamiselt kurjategijad ja eluheidikud (asotsiaalid, narkomaanid).

Leheveergudel sõna võtnud kultuuriintelligents (nt kultuuri- ja poliitikakriitikud, haritlased) paigutab end analüüsi põhjal pea eranditult kõrgkihti. Kõrgemasse keskkihti arvavad end kuuluvat ajakirjanikud, samuti ka mõned (riigiasutuste või ettevõtete) juhtivtöötajad ja kultuuritegelased.

4) Millised kihid saavad/võtavad ise trükimeedias sõna?

Trükimeedias võtavad sõna nii kõrgkiht, kõrgem keskkiht kui ka madalam keskkiht. Madalkiht sõna ei saa.

5) Millised muutused on toimunud kihtide sotsiaalsete rühmade koosseisus võrreldes 2002. ja 2006. aastat, sh kas teatud rühmad on liikunud ühest kihist teise?

Võrreldes 2002. ja 2006. aastat, pole radikaalseid muutusi toimunud. Vaadeldes kellest räägitakse/ „nemad“ kategooriat, ei ole kõrgkihi, kõrgema keskkihi ja madalkihi sotsiaalsete rühmade koosseisus sisulisi muutusi toimunud. Madalama keskkihi juures tuleb 2006. a puhul täheldada mõnede uute ja olemuselt teistsuguste gruppide lisandumist. Kui 2002. a analüüsi põhjal kuulusid tunnuse „materiaalsed võimalused oma soovide või vajaduste rahuldamiseks piiratud“ alla noored pered, paljulapselised pered ja madalalpalgalised, siis 2006. aastal seostusid tunnusega puuetega inimesed, riskilapsed ja nende pered, töötud ning pensionärid. Noori või paljulapselisi peresid 2006. a analüüsi põhjal üldse ei esinenudki. Seega ei saa rääkida teatud rühmade liikumisest ühest kihist teise, vaid uute rühmade lisandumisest/ asendumisest (madalamas keskkihis).

Autori kategoorias on muutused toimunud kõrgemas keskkihis. Ühe rühma, kes 2002. aastal leheveergudel sõna võttis, moodustasid (ettevõtete) juhid. (Seda isegi kolmel korral kuuest esinenud kõrgema keskkihi juhust.) 2006. a analüüsi põhjal oli see rühm asendunud kultuuriintelligentsiga.

Välja toodud muutus madalama keskkihi sotsiaalsete rühmade koosseisus peegeldab ühiskonna heaolu tõusu uuritud aastate vahemikus. 2002. aastal pakkusid avalikkuses kõneainet esmajoones madalapalgaliste, noorte ja paljulapseliste perede kui ühiskonnas nõrgemate ning toetust vajavate rühmade toimetulekuprobleemid. Riigi prioriteediks jätkusuutlikkuse aspektist kujunes noorte pereloomise soodustamine ning iibe tõstmine. Just sel perioodil tekkis näiteks emapalga maksmise idee, mis pidi ühe võimalusena parandama perede majanduslikku hakkamasaamist. Ka ajakirjandus võttis sageli perede ja lastega seonduvaid teemasid üles, pakkudes arvamuspiltsi ka poliitikuile- ametnikele.

2006. aastal ei käsitletud avalikkuses nimetatud rühmi enam ühiskonna nõrgematena. Selleks ei olnud põhjust, kuna võib spekuloida, et jõudsalt kasvava majandusega tugevnes ka noorte „stardiplatvorm“. Samuti olid riigi sisendid noorte ja paljulapseliste perede probleemide lahendamiseks andnud teatud tulemusi ning raskem majanduslik periood oli asendunud edukamaga. Madalapalgaliste toimetulekut leevendas keskmise palga tuntav tõus. Avalikkuse fookusesse nihkusid uued sotsiaalsed rühmad, kes riigi varasemate prioriteetide hulka polnud kuulunud ning kelleni ühiskonna sotsiaalmajandusliku arengu viljad ei olnud jõudnud. Eesti Päevalehe analüüsi põhjal kõneldi puuetega inimeste, riskilaste, töötute ja pensionäride gruppide. On tervitatav, et riigi jõukamaks muutudes laieneb ka nende (spetsiifilisemate) sotsiaalsete rühmade hulk, kellele avalikkuse ning riigi tähelepanu suunata ja abikäsi ulatada. Põhjamaadele, keda Eesti endale sageli eeskujuks seab, on iseloomulik, et nimetatud gruppide probleemidega intensiivselt tegeletakse. Eesti riigil on põhjamaise heaoluühiskonna tasemeni jõudmiseks minna siiski veel pikk tee, mis ilmselt nõuab meilt ka teatud põhimõtete ja eesmärkide ümberhindamist.

Hoolimata reaalsete majandusnäitajate eelnevast jõudsast kasvust ei tunne eestlased end sotsiaalselt ja majanduslikult sugugi kindlalt. Sellest annab tunnistust meie enda arvamus valitseva ühiskonnamudeli kohta. Kui teoorias käsitletakse põhilist kihistumismudelit rombikujulisena (vt ptk 1.1., Hess jt 2000), siis inimeste subjektiivsete hinnangute kohaselt on põhikujundina levinud püramiidi kuju (vt Eesti Inimarengu Aruanne 2006). See tähendab, et ennast ja teisi hinnates on inimeste arvates tänases Eestis tegemist

ühiskonnaga, kus mitte eriti arvukale jõukale grupile vastandub suhteliselt vaene mass. Ka statistika paistab inimeste seisukohta kinnitavat, öeldes 2006. a Eesti rikkaima viiendiku sissetuleku olevat vaeseima viiendiku sissetulekust ligi kuus korda suurem. (Salu 2008).

Kihtide mediarepresentatsiooni analüüsi ja „subjektiivseid“ (kihtimääramine inimese enda tunnetusel) kihistumisanalüüsi ei saa alapeatükis 1.3. toodud põhjustel ühesugustel alustel võrrelda. Kuid arvesse võttes teoreetilises osas toodud käsitlust representatsioonist ja selle tekkeprotsessist ning konstruktivistlikku mediakäsitlust, siis võib uuringutulemustes eeldada sarnaste aspektide ilmnemist.

Tulebki märkida, et minu poolt läbi viidud meediaanalüüsi ja Mina. Maailm. Meedia. kihistumisanalüüsi tulemuste võrdlemisel mitmed sotsiaalsed grupid ja tunnused ühilduvad. Seda eriti meediaanalüüsi madalama keskkihi puhul, millele Mina. Maailm. Meedia analüüsis haakub keskkiht ja madalam keskkiht. Tähelepanuväärsemad erinevused rühmade koosseisudes avalduvad aga kõrgkihi ja madalkihi puhul. Peab aga silmas pidama, et mediakajastuse pälvivad sageli just sotsiaalsete rühmade silmapaistvamad liikmed (n-ö jäämäe tipud).

Nii moodustasidki meediaanalüüsi kajastatuse osas kõrgkihi peamiselt poliitikud, kes võimu omamise ning selle teostamise, ühiskonna elukorralduse määramise ja avaliku tuntuse tõttu on ajakirjanduse pidevas huviorbiidis. Need tunnused tõstsidki selle rühma mediapildis kõrgemale positsioonile kui nn uue põlvkonna eestlased. Mina. Maailm. Meedia analüüsis moodustas kõrgkihi aga just viimane rühm.

Ka madalkihi puhul on iseloomulik, et meedia „nopib“ kajastamiseks välja kõige silmatorkavamad või radikaalsemad näited (asotsiaalid, kurjategijad, prostituudid). Siiski võib üsna kindlalt väita, et ka nendele meedias kujutatud rühmadele laienevad reaalses elus Mina. Maailm. Meedia uuringus ilmnunud tunnused (väga väike või olematu sissetulek, sageli halb tervis, nende sotsiaalne seisnud on kõige rohkem halvenenud ning nad tunnevad end ühiskonnas tõrjututena).

Sotsiaalsete kihtide representatsioon (trüki-) meedias väärib kindlasti edasist laiemat uurimist. Antud bakalaureusetöö on esimene, mis seda mitmetahulist ainet käsitleb ning seetõttu on teemal mitmeid edasiarendusvõimalusi. Kuna käesolev töö keskendub teema väga kitsale osale, vaadeldes vaid ühe ajalehe kahte aastakäiku, on järgmistel uurijatel väga laialdased analüüsivõimalused (erinevad väljaanded, aastakäigud või perioodid, väljuda võib ka trükiajakirjanduse raamistikust ning vaadelda näiteks hoopis televisiooni). Autori arvates peaks siiski esialgu täielikuma ülevaate ja laiaulatuslikemate järelduste saamiseks analüüsima teisi trükiväljaandeid ning sealjuures rakendama samu uurimisküsimusi ning meetodit. (Siinkohal tuleks aga arvestada meetodist tingitud suhteliselt suurt uurija subjektiivse tõlgenduse mõju tulemustele.) See annaks uusi teadmisi ja võrdlusmomente, näiteks kas erinevate päevalehtede lõikes on kihtide representatsioonides ja esindatuse proportsioonides erinevusi või milline on representatsioon ja kihtide esindatuse vahekord kohalikes (nt maakonna-) lehtedes.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö põhiprobleemiks oli sotsiaalsete kihtide representatsioon eesti trükimeedias. Eesmärgiks seatigi välja selgitada, kuidas on esindatud erinevad sotsiaalsed kihid ning milliste tunnuste kaudu need on konstrueeritud. Uurimustöö käigus püüti leida vastused järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Milliseid kihte trükimeedias esineb ja millised puuduvad, sh millised on kihtide esindatuse proportsioonid?
- 2) Kuidas kihte representeeritakse ja mis on neile iseloomulikud tunnused?
- 3) Millistest sotsiaalsetest rühmadest kihid koosnevad, sh kuhu paigutavad end poliitikud, ametnikud, kultuuritegelased (intellektuaalid) ?
- 4) Millised kihid saavad/võtavad ise trükimeedias sõna?
- 5) Millised muutused on toimunud kihtide sotsiaalsete rühmade koosseisus võrreldes 2002. ja 2006. aastat, sh kas teatud rühmad on liikunud ühest kihist teise?

Lähtudes Eesti viimase kümne aasta sotsiaalmajanduslikust arengust, valiti analüüsiks 2002. ja 2006. aasta. Empiirilise lätematerjali moodustasid mõlemast aastakäigust kaheksa sama kuupäeva Eesti Päevalehe paberväljaannet. Vaid Eestit puudutavate artiklite kvalitatiivseks analüüsiks kasutati põhistatud teooria konstruktivistliku suuna ja kriitilise diskursuseanalüüsi elemente.

Olulisemate tulemustena ilmnes, et trükimeedias on kajastatud kõik kihid, kusjuures domineerivamad on kõrghiht ja madalam keskkiht. Seevastu ise saavad ajakirjanduses sõna peamiselt kõrghiht ja kõrgem keskkiht, madalkihti autoritena ei esine. Sagedasemad kõrghihti (peamiselt poliitikud ja kultuuriintelligents) iseloomustavad tunnused olid avalik tunded, võim, otsustamisõigus ja suur materiaalne kindlustatus. Kõrgemat keskkihti (peamiselt tööandjad, ettevõtjad) iseloomustasid ligipääsuvõimalus seadusandjatele, keskmisest kõrgem sissetulek ja tarbimisühiskonna standardite järgimine. Madalamasse keskkihti kuuluvate sotsiaalsete rühmade läbilõige oli kirju, kuid sagedasemate tunnustena esinesid piiratud materiaalsed võimalused, sotsiaalsete tagatiste vähesus ning kõrvalejätuse tunne. Madalkihti kujutamise ühiseks tunnuseks oli halb mõju või oht

ühiskonnale, selle heaolule ja “normaalsusele”. Võrreldes 2002. ja 2006. aasta analüüsi tulemusi, ei ole kihtide sotsiaalsete rühmade koosseisus märkimisväärseid muutusi toimunud.

Summary

The Representation of Social Strata in Eesti Päevaleht in 2002 and 2006.

The main subject of this Bachelor's thesis is the representation of social strata in Estonian printed media. The aim of the thesis is to determine to what extent are different social strata represented and through which characteristic is the representation expressed. In the course of the research the author tried to find the answers to the following research questions:

- 1) Which strata are represented in the printed media and which are not, and how are the strata divided proportionally?
- 2) How are the strata represented and what are the characteristics of the strata?
- 3) Of which social groups do the strata consist of; also, to which stratum do politicians, officials, cultural figures, and scholars place themselves?
- 4) Which strata are given/take the chance to speak in printed media?
- 5) What kind of changes have taken place in the composition of the strata comparing the years 2002 and 2006; also, have certain groups moved from one stratum to the other?

Based on the socio-economic development in Estonia during the last ten years, the years 2002 and 2006 were chosen for analysis. The empirical source materials consist of eight paper editions of Eesti Päevaleht with the same dates from both years. Only the articles concerning Estonia were analyzed using the elements of grounded theory, constructivist direction and critical discourse analysis.

The articles are analyzed from two perspectives: 1) about whom (what strata) is the article 2) to which strata do the authors place themselves. One of the most important findings is that all the strata are represented in printed media whereby the dominant ones are the upper stratum and the lower middle stratum. On the other hand, the upper stratum and the upper middle stratum are most often given the right to express themselves in the press; there are no lowest stratum authors. The most frequent characteristics of the upper stratum (mainly politicians and the cultural intelligentsia) are public fame, power, the right to decide, and financial security. The upper middle stratum (mainly employers and entrepreneurs) are characterized by the possibility to access legislators, above average

income, and following the standards of consumer society. The cross-section of the social groups belonging to the lower middle stratum was diverse but the most frequent features were limited material opportunities, the scarcity of social guarantees, and the feeling of being cast aside. The characteristic evident in describing the lowest stratum was danger or bad influence on the society, to its welfare and 'normality'. Comparison of the results of the analysis of 2002 and 2006 revealed no significant changes in the composition of social groups within the strata.

Kasutatud kirjandus

- Bergman, M.M., & Joye, D. (2001). *Comparing Social Stratification Schemas: CAMSIS, CSP- CH, Goldthorpe, ISCO- 88, Treiman, and Wright*. Cambridge: Cambridge Studies in Social Research.
- Hall, S. (1997). *Representation : cultural representations and signifying practices*. London: Sage.
- Hess, B. B. & E. W. Markson & P. J. Stein. (2000). *Sotsioloogia*. Tallinn: Külim.
- Kalmus, V. (2006). Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid. Loengukonspekt sügissemestrist 2006. Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- Kivirähk, J. & J. Hämmal & R. Võormann & M. Lauristin (2007). Eesti avalik arvamus. *Eesti Inimarengu Aruanne 2006*. Toim.: M. Heidmets. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastuse AS, 32-63.
- Korts, K. & R. Kõuts- Klemm (2007). Ülevaade meedia ja kommunikatsiooni teoriast. Loengukonspekt sügissemestrist 2007. Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- Kõuts, R. (2002). Riikluse tõlgendusmallid Eesti ajakirjanduses enamuse-vähemuse suhete taustal. Käsikirjaline magistritöö. Sotsioloogia osakond, Tartu Ülikool, Tartu.
- Lauristin, M. (2004). Eesti ühiskonna kihistumine. *Eesti elavik 21. sajandi algul. Ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest*. Toim.: V. Kalmus, M. Lauristin, P. Pruulmann- Vengerfeldt. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 251-284.
- McQuail, D. (2000). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pettai, I. (2002). Kihistumine kui probleem. *Kaks Eestit. Artiklite, ettekannete ja analüüside kogumik*. Toim.: R. Vetik. Tallinn: TPÜ Kirjastus, 118-126.
- Salu, M. (2008). Tarbimispidu vähendab rikaste ja vaeste vahet. Eesti Päevalehe Ärileht, 9. aprill.
- Eesti üleminekuraskused. Sotsiaalne kihistumine. (2008). http://www.estonica.org/est/lugu.html?kateg=6&menyy_id=973&alam=77&leht=4 , mai 2008.

- Eesti kuulub Euroopa viie ebavõrdsema sissetulekuga riigi hulka.
<http://www.stat.ee/18468> , mai 2008.

LISA 1

Analüüsitud artiklite nimekiri

- Kross, E.-N. (2002). Ohh stagnaaeg, ohh stagnaaeg. Eesti Päevaleht, 30. jaanuar.
- Ammas, A. (2002). ETV lubab rahata jäämisel eurovisiooni ajal streikida. Eesti Päevaleht, 30. jaanuar.
- Toomet, V. (2002). Elektri hind võib tõusta oodatust vähem. Eesti Päevaleht, 30. jaanuar.
- Toomark, T. (2002). Saartel on kõige turvalisem elada. Eesti Päevaleht, 30. jaanuar.
- Tarand, K. (2002). Tulevik ei tunne presidenti. Eesti Päevaleht, 7. märts.
- Neudorf, R. (2002). Gross rajab odavaid poode. Eesti Päevaleht, 7. märts.
- Laasik, A. (2002). Lennart Meri pälvis Ungari autasu. Eesti Päevaleht, 7. märts.
- Ammas, A. (2002). Jostov liitus äri huvides Savisaarega. Eesti Päevaleht, 7. märts.
- Karpa, K. (2002). Ojuland kutsus Vene välisministri Eestisse. Eesti Päevaleht, 7. märts.
- Berendson, R. (2002). Kapo paljastas kütuseäri pettuse. Eesti Päevaleht, 7. märts.
- Eelrand, H. (2002). Tippvehklejad pettusid linna jaksus toetada noortesporti. Eesti Päevaleht, 7. märts.
- Höbemägi, P. (2002). Keset linna kangiga pähe. Eesti Päevaleht, 11.november.
- Kalamees, K. (2002). Võimuliit püüab kioskitesse alkoholimüüki tagasi tuua. Eesti Päevaleht, 11.november.
- Oolo, A. (2002). Invaliid võitleb bussijuhiloa eest. Eesti Päevaleht, 11.november.
- Narusk, A. (2002). Ülemus eelistab mureliku töötaja puhkusele saata. Eesti Päevaleht, 11.november.
- Ronk, A. (2002). Kohtutäitur müüb võla katteks ühistu 15 korterit. Eesti Päevaleht, 12.november.
- Juhtkiri. (2002). Soojafirma jõhker meetod. Eesti Päevaleht, 12.november.
- Martson, I. (2002). Teadmiste murenemine. Eesti Päevaleht, 12.november.
- Rahumägi, J. (2002). Politsei pole süüdi. Eesti Päevaleht, 12.november.
- Karpa, K. (2002). Jaan Tätte pälvis maineka preemia. Eesti Päevaleht, 12.november.

Oolo, A. (2002). Tervisekaitsjad kutsuvad prostituute tasuta kontrolli. Eesti Päevaleht, 12.november.

Erlach, R. (2002). Luiged kohtusid Estonias printsidega. Eesti Päevaleht, 12.november.

Poll, E. (2002). Eesti Päevaleht ulatab taas abikäe kõige väiksemale. Eesti Päevaleht, 12.november.

Tänavsuu, T. (2002). Võltskaup paneb Eesti firmasid patenti soetama. Eesti Päevaleht, 12.november.

Karpa, K. (2002). Valitsus tahab Merilt võtta koha tulevikukonvendis. Eesti Päevaleht, 14.november.

Juhtkiri (2002). Järjekorrata arstiabi poole . Eesti Päevaleht, 14.november.

Tarand, K. (2002). Riigikogu kadunud sära. Eesti Päevaleht, 14.november.

Kärner, K. (2002). Õpilased ei taha pikemat kooliaastat! Eesti Päevaleht, 14.november.

Soosaar, E. (2002). Päeval pärast rahvahääletust. Eesti Päevaleht, 14.november.

Tamme, M. (2002). Kas haridusministeerium pettis õpilaste ootusi? Eesti Päevaleht, 14.november.

Berendson, R.(2002). Sõbrad jätsid haavatud neiu tänavale surema. Eesti Päevaleht, 14.november.

Oolo, A. (2002). Tikerpe ähvardab solvajaid kohtuga. Eesti Päevaleht, 14.november

Ronk, A. (2002). Elanikud peavad arestitud korterite hinda madalaks. Eesti Päevaleht, 14.november

Kolk, M. (2002). Rohkem kiilaspäisust! Eesti Päevaleht, 14.november

Tarand, K. (2002). Kaks kuud pensionipõlveni. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

Jürisson, M. (2002). Ravikindlustusele teine samm. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

Saks, K. (2002). Rahvuslik projekt- lapsed. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

Kalamees, K. (2002). Kallas jätaks euroskeptikud rahata. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

Kalamees, K. (2002). Osa inimesi jääb ilma töötukassa hüvedest. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

Oolo, A. (2002). Vanglaekskursioon muutis üleolevad noorukid tõsiseks. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

- Narusk, A. (2002). Allahindlus pahandab sularahas maksjat. Eesti Päevaleht, 19. detsember.
- Ronk, A. (2002). Üle 50-aastaselt ei tasu kogumispensioniga liituda. Eesti Päevaleht, 19. detsember.
- Saar, J. (2002). Kunstiõpetajad võistlevad jõulumeluga. Eesti Päevaleht, 19. detsember.
- BNS (2002). Pärnu noored teevad politsei tellimisel narkovastase filmi. Eesti Päevaleht, 19. detsember.
- Koch, T. (2002). Juhtpoliitikud kolivad uutesse ringkondadesse hääli püüdma. Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Juhtkiri. (2002). Teistmoodi valimised. Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Saar, J. (2002). Vangla kui kultuurikandja. Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Sizova, E. (2002). Kiviõli elanikud arstiabist ilma? Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Kalamees, K. (2002). Ojulang loobus kallist VIP-toast. Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Ilisson, A. (2002). Jõulude ajal sorteerivad Eesti Posti juhid kirju. Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Koch, T. (2002). Remonditud ühiselamusse kolivad elanikud. Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Narusk, A. (2002). Praagi kompenseerimise otsustab kaupmees. Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Urmet, J. (2002). Mati Hint hoiab humanisti rühti. Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Langemets, A. (2002). „Raadiot“ kuulates. Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Urmet, J. (2002). Kalev Kesküla ja Barbi Pilvre parandavad esseedega maailma. Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Jürine, J. (2002). Pasi Rautio ootab uusi väljakutseid. Eesti Päevaleht, 20. detsember.
- Illison, A. (2002). Kaarli kiriku töötajad kardavad jumalateenistusele inimitulva. Eesti Päevaleht, 24. detsember.
- Nikitinski, A. (2002). Kinoskäik läbi võimu barjääri. Eesti Päevaleht, 24. detsember.
- Rumm, H. (2002). Tarbimisühiskonna kalender. Eesti Päevaleht, 24. detsember.
- Ainsaar, M. (2002). Tulumaksu eest hääli ja lapsi. Eesti Päevaleht, 24. detsember.

- Roonemaa, H. (2002). Maaomanik lubab nurjata Otepää maailmakarikaetapi. Eesti Päevaleht, 24. detsember.
- Sikk, R. (2002). Huvastijätt tädi Maaliga. Eesti Päevaleht, 24. detsember.
- Narusk, A. (2002). Tarbijakaitse, mis tarbijat kaupmehe eest ei kaitse. Eesti Päevaleht, 24. detsember.
- Narusk, A. (2002). Naiste sõidusoodustus vihastas mehed välja. Eesti Päevaleht, 24. detsember.
- Narusk, A. (2002). Palk, mida ettevõtja maksab töötajale riigi rahakotist. Eesti Päevaleht, 24. detsember.
- Sikk, R. (2002). Kalikova kardab aidsienetuse kadu. Eesti Päevaleht, 24. detsember.
- Zirnask, V. (2006). 18% on parem kui 23%. Eesti Päevaleht, 30. jaanuar.
- Hõbemägi, P. (2006). Lossiskandaal ja seebiseriaal. Eesti Päevaleht, 30. jaanuar.
- Randviir, A. (2006). Urmas Viik: mind huvitab olmekultuur ja selle ajalugu. Eesti Päevaleht, 30. jaanuar.
- Sutrop, M. (2006). Avalikkus ootab, et lõpetataks vassimine. Eesti Päevaleht, 30. jaanuar.
- Krause, H. (2006). Poliitikud käituvad laste pahategude puhul erinevalt. Eesti Päevaleht, 30. jaanuar.
- Mägi, A. (2006). Õige koolitus aitas töötu naise uuesti järje peale. Eesti Päevaleht, 30. jaanuar.
- Kalamees, K. (2006). Teatripiletite maks tõusmas. Eesti Päevaleht, 7. märts.
- Kaus, J. & M. Adamsoo (2006). Nagu kitsid gabrovlased. Eesti Päevaleht, 7. märts.
- Allaste, A.-A. (2006). Uimastid ja ühiskond. Eesti Päevaleht, 11. november.
- Juhtkiri. (2006). Viis tegijat ja kaks musta hobust. Eesti Päevaleht, 11. november.
- Ibrus, K. (2006). Ekspert tunnistas: õige arstiabi korral oleks patsient ellu jäänud. Eesti Päevaleht, 11. november.
- Üleoja, M. (2006). Eesti koorilaulu energiasammas. Eesti Päevaleht, 13. november.

Püüa, G. (2006). Anneli Orgusaar päästab riskilapsi tänavale sattumast. Eesti Päevaleht, 13. november.

Pähkel, L. (2006). Prokurör: laste ahistamisest tuleb teatada kiiresti. Eesti Päevaleht, 13. november.

Raag, I. (2006). Miks ma ei astu Karla katedraali kaitsjate ridadesse. Eesti Päevaleht, 13. november.

Tarand, K. (2006). Ostan ka üürniketa koolimaju. Eesti Päevaleht, 13. november.

Püüa, G. (2006). Klooga elanike toad said taas soojaks. Eesti Päevaleht, 14. november.

Repliik. (2006). Poliitikatalve bikiinivoor. Eesti Päevaleht, 14. november.

Singer, P. (2006). Homoseksuaalsus ei ole amoraalne. Eesti Päevaleht, 14. november.

Palts, T. (2006). Eesti raudtee ei erutaks isegi Leninit. Eesti Päevaleht, 14. november.

Roonemaa, H. (2006). Ants Laaneots tõusmas kaitseväge juhi kohale Kõutsi järglaseks. Eesti Päevaleht, 14. november.

Kiipli, L. (2006). Kehra oludest. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

Tigasson, K.-R. (2006). Hoidke eemale ja nautige vaatemängu. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

Roonemaa, H. (2006). Kohus mõistis roolijoodiku tingimisi vangi ja võttis auto ära. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

Juhtkiri. (2006). Tööpöld uut rektorit ei hellita. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

Laev, S. (2006). Hambaravi- ja proteesihüvitised kahekordistuvad alates jaanuarist. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

Ojakivi, M. (2006). Dudajeva juhtum võimaldab lihtsamini kodanikuks saada. Eesti Päevaleht, 19. detsember.

Davidjants, B. (2006). Paavo Järvi: kultuuri tuleb väärtustada ametlikult, osana poliitikast. Eesti Päevaleht, 20. detsember.

Kokk, A. (2006). Andke see kiri edasi Erki Aavikule. Eesti Päevaleht, 20. detsember.

Viiron, K. (2006). Autoliisingu ennetähtaegne lõpetamine on väga kulukas. Eesti Päevaleht, 20. detsember.

Kalamees, K. (2006). Riigikogu kavatseb avalikustada kindlustajate vahendustasud. Eesti Päevaleht, 20. detsember.

Kook, U. (2006). Toomas Henrik Ilves: lõpetame hala, et oleme väikesed ja meist ei sõltu midagi. Eesti Päevaleht, 23. detsember.

Juhtkiri. (2006). Erand, mis ei kinnita reeglit. Eesti Päevaleht, 23. detsember.

Sikk, R. (2006). Jõuluime süünd: Eestis elavad vaid õnnelikud inimesed. Eesti Päevaleht, 23. detsember.